פרק ט"ו

אמצעי התשלום, האשראי והמוסדות הבנקאיים

1. קווים עיקריים בהתפתחות מערכת הכספים

בשנת 1964 חלה האטה ניכרת מאוד בקצב ההתרחבות המוניטארית, לעומת הקצב המואץ בשנים 1962 ו־1963. אמצעי התשלום עלו מראשית השנה ועד סופה ב־98 מיליון ל"י, שהם 6.1 אחוזים בלבד — שיעור הגידול הנמוך ביותר מאז קום המדינה. הפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במערכת הבנקאות עלו ב־18.6 אחוזים, ובסך הכל סכום אמצעי התשלום והפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במוסדות הבנקאיים ב־10.4 אחוזים, לעומת 22 אחוזים במשך שנת 1963 ו־39.8 אחוזים בשנת 1962. הסכום הממוצע של אמצעי התשלום היה גבוה בשנת 1964 ב־13 אחוזים מאשר בשנת 1963 — שיעור גידול העולה אך במעט על שיעור הגידול בתוצר הלאומי במחירים קבועים. היתרה הממוצעת של אמצעי התשלום בשנת 1963 היתה גבוהה ב־31 אחוזים בקירוב לעומת היתרה הממוצעת בשנת 1962.

ההתרחבות המוניטארית האיטית יותר ב־1964 השתקפה גם בעלייה קטנה יותר בהיקפם של נכסים כספיים אחרים, בעלי נזילות גבוהה יחסית. יתרת המילווה הממשלתי קצר המועד ויתרת "תיווך השטרות" עלו ביחד ב־239 מיליון ל"י, לעומת 284 מיליון ל"י במשך 1963. יתרת תיווך השטרות גדלה ב־179 מיליון ל"י ויתרת המילווה קצר המועד ב־60 מיליון ל"י, לעומת עלייה של 170 מיליון ל"י ו־114 מיליון ל"י, בהתאמה, במשך 1963.

ההאטה בקצב ההתרחבות המוניטארית במשך 1964 נעוצה בירידה התלולה בהיקף צבירת היתרות במטבע חוץ, כתוצאה מעליית הגירעון בחשבון השוטף במאזן התשלומים. בשנים האחרונות היתה הצבירה המהירה של מטבע חוץ המקור העיקרי להתרחבות המוניטארית. ההשפעה של ההתרחבות המוניטארית המהירה בשנת 1963 על מחירי המוצרים ומאזן התשלומים לא באה לידי ביטוי מלא אשתקד. הגידול בנזילות המשק התבטא בשנת 1963 במידה רבה בפעילות המוגברת בשוקי המקרקעין והמניות ובעליית מחירים בשווקים אלה, ואילו השפעתו על הגברת זרם ההוצאות לסחורות ולשירותים באה כנראה לידי ביטוי בפיגור זמן. יחד עם הנסיגה, שהחלה להסתמן בשווקים הללו במחצית השנייה של 1963, גבר הביקוש למוצרים ולשירותים מן הייצור השוטף ומהייבוא. ביקוש זה נמשך ב־1964 והביא, יחד עם גורמים אחרים, להגדלה ניכרת בגירעון המסחרי [1] ולעליית מחירי השירותים במשק. זרם יבוא ההון והשפעתו המוניטארית המרחיבה גברו אומנם ב־1964, לעומת 1963, אולם הגידול הרב בגירעון בחשבון השוטף של מאזן התשלומים הביא לירידה תלולה בהיקף הצבירה של מטבע חוץ. סכום נכסי מטבע החוץ, נטו, של מערכת הבנקאות גדל בשנת 1964 ב־14 מיליון דולר, לעומת גידול בסך 76 מיליון דולר אשתקד, (וזאת לאחר פירעון מוקדם של חובות לחוץ לארץ בסך 50 מיליון דולר) ו־128 מיליון דולר ב־1962.

ההתרחבות המוניטארית בשנת 1964 היתה בעיקרה תוצאה של הרחבת האשראי הבנקאי

---

[1] ראה פרק ג', "מאזן התשלומים".

לוח ט"ו-1

גידול הנכסים הכספיים שבידי הציבור, לפי המקורות והמרכיבים, 1959 עד 1964

	העלייה או הירידה (-)											
	מיליוני ל"י						אחוזים					
	1959	1960	1961	1962 [1]	1962 [2]	1963	1964	1959	1960	1961	1962 [1]	1962 [2]	1963	1964
המקורות														
צבירת נכסים במטבע חוץ	90.6	153.3	134.4	355.8	733.1	[3]227.4	42.2	60.4	63.7	34.1	67.4	138.8	[3]18.0	2.8
הרחבת אשראי לציבור [4]	60.2	93.7	95.5	99.9	169.3	155.3	148.2	16.3	21.9	18.3	16.2	27.4	19.7	15.7
הרחבת אשראי לממשלה	5.1	-4.1	-48.0	-60.9	-295.4	[5]118.7	95.4	1.4	-1.1	-13.4	-19.7	-95.4	[5]824.3	71.7
גורמים אחרים, נטו	-9.8	2.2	4.2	-22.9	-35.5	-59.6	-31.8	[6]—	[6]—	[6]—	[6]—	[6]—	[6]—	[6]—
סך כל המקורות	146.1	245.1	186.1	371.9	571.5	441.8	254.0	17.0	24.4	14.9	25.9	39.8	22.0	10.4
המרכיבים														
אמצעי תשלום	66.0	154.3	88.9	287.5	287.5	352.7	98.1	10.0	21.3	10.1	29.7	29.7	28.1	6.1
פיקדונות פחות נזילים [7]	80.1	90.8	97.2	84.4	284.0	89.1	155.9	40.5	32.7	26.4	18.1	60.9	11.9	18.6
סך כל הנכסים הכספיים	146.1	245.1	186.1	371.9	571.5	441.8	254.0	17.0	24.4	14.9	25.9	39.8	22.0	10.4

1. למעט הפרשי הצמדה ותוספת השיערוך, כתוצאה משינוי שער המטבע של היתרות הנקובות במטבע חוץ, ב-9 בפברואר 1962.
2. לרבות ההפרשים הנובעים מהפיחות והפרשי ההצמדה.
3. לאחר פירעון מוקדם של חובות לחוץ-לארץ בסך 148.7 ל"י.
4. האשראי לציבור אינו כולל אשראי מתוך פיקדונות למתן הלוואות.
5. לרבות אשראי בסך 148.7 ל"י מבנק ישראל לשם פירעון מוקדם של חובות הממשלה לחוץ לארץ.
6. היתרה בסעיף זה היא קטנה, ולעיתים אף שלילית, ושיעורי השינוי בה, המניעים לעיתים למאות אחוזים כתוצאה מתנודות קלות, הם נטולי משמעות.
7. בניכוי פיקדונות למתן הלוואות.

לציבור ולממשלה. חוב הממשלה, נטו, למערכת הבנקאות עלה ב־95 מיליון ל״י [1]. האשראי הבנקאי הרגיל לציבור עלה ב־1964 ב־148 מיליון ל״י בקירוב, לעומת גידול של 155 מיליון ל״י אשתקד [2]. מתוך תוספת זו, כ־49 מיליון ל״י בלבד במטבע ישראלי, ניתנו על ידי המוסדות במסגרת הנזילות הרגילה וללא הכוונה, לעומת 96 מיליון ל״י שניתנו במסגרת זו במשך שנת 1963. רוב תוספת האשראי ניתנה בצורת ניכיון מישנה של שטרות על ידי בנק ישראל ושיחרורים מנזילות במסגרת הקרן למימון הייצוא וכן בצורת אשראי במטבע חוץ לתושבים מקומיים, שניתן אף הוא מחוץ למסגרת הנזילות הרגילה.

הגידול המועט, יחסית, בהיקף האשראי לציבור במסגרת הנזילות הרגילה נובע מהקיפאון בסכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים, מסוף 1963 עד סוף 1964. העירוי החיצוני החיובי, שנבע מהרחבת האשראי לציבור ולממשלה על ידי בנק ישראל, לא הגדיל את סכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים, כיוון שהתבטא בהגדלת סכום המזומנים שבידי הציבור. בשנים 1962 ו־1963 הוכפל סכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים כתוצאה מהצבירה הגדולה של יתרות מטבע חוץ על ידי בנק ישראל. הרחבת האשראי הבלתי מוכוון בסך 49 מיליון ל״י נתאפשרה על ידי שימוש בעודפי נזילות שעמדו לרשות מספר מוסדות בנקאיים, בעיקר מבין אלה שהגדילו את ההון העצמי שלהם, וכן על ידי הגדלת הגירעון בנכסים נזילים. התפתחויות אלו השתקפו בירידה קלה בשיעור הנזילות בפועל בין סוף 1963 לבין סוף 1964 [3].

במטרה למנוע גידול רב מדי באשראי הבנקאי לציבור, הושארו בתוקף ב־1964 שיעורי הנזילות הגבוהים ובחודשים ינואר עד אפריל, תקופה שבה מתרכזת הצבירה העונתית של יתרות מטבע חוץ, הם אף הועלו על ידי בנק ישראל. נוסף על שיעורי הנזילות הפורמאליים הקיימים של 69 אחוזים, חויבו המוסדות הבנקאיים להחזיק בארבעת החודשים הללו נכסים נזילים בשיעור 20 אחוזים מתוספת הפיקדונות החייבים בנזילות. החל בחודש מאי בוטלה העלאה זמנית זו של שיעורי הנזילות והם הוחזרו לרמתם הקודמת של 69 אחוזים. הנכסים הנזילים ששוחררו כתוצאה מהורדה זו של שיעור הנזילות שימשו, לפי הסכם בין הממשלה והבנקים, לרכישת איגרות חוב ממשלתיות ולא להרחבת האשראי לציבור.

בשנת 1964 חלה עלייה מדאיגה בהיקף הגירעונות בנזילות, ושיעוריהם היו בממוצע שנתי גבוהים ב־75 אחוזים מאשר ב־1963. לפיכך, העלה בנק ישראל, החל באחד בפברואר 1965, את הקנס שיש לשלם על גירעונות אלה. הקנס האחיד של 10 אחוזים, שהיה בתוקף קודם לכן, הומר בקנס מודרג, ששיעוריו עולים מ־10 אחוזים על גירעון בשיעור עד 2 אחוזים מהפיקדונות המחייבים בנזילות עד 20.5 אחוזים על גירעון של 9 אחוזים ומעלה.

בדומה להתפתחויות העונתיות בשנים קודמות, כן גם ב־1964 לא נתרחשה ההתרחבות המוניטארית בקצב אחיד. הגידול באמצעי התשלום התרכז בעיקרו בחמשת החודשים הראשונים של השנה — כ־92 אחוזים מהגידול השנתי — ונבע בעיקר מהגידול העונתי בצבירת יתרות מטבע החוץ בחודשים אלה. גם יתרת תיווך השטרות והמילווה קצר המועד עלו ביחד במחצית הראשונה של השנה ב־198 מיליון ל״י, לעומת עלייה של 41 מיליון ל״י בלבד במחצית השנייה של השנה.

---

[1] עלייה זו היא לאחר פירעון 38 מיליון ל״י לבנק ישראל, על חשבון המיקדמה לפירעון מוקדם של חובות לחוץ לארץ משנת 1963 בסך 150 מיליון ל״י. בניכוי השפעת פירעון זה יסתכם הגידול, נטו, בחוב ב־133 מיליון ל״י בקירוב.

[2] בניגוד לדו״חות הקודמים של בנק ישראל, מספרים אלה אינם כוללים אשראי מתוך פיקדונות הציבור למתן הלוואות (בעיקר מכספי קופות הגמל). אשראי זה ניתן ברובו לזמן בינוני וארוך ובתנאי הצמדה ואינו כרוך בהרחבת אמצעי התשלום. הנתונים עליו מובאים בלוח ט״ו — 9. הדיון על יעוד האשראי בסעיף 4 (א) של פרק זה כולל גם את סוג האשראי הזה.

[3] ראה סעיף 5 בפרק זה.

לעומת זאת, היתה שונה בתכלית ההתפתחות ביתרת הפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במוסדות הבנקאיים ומרבית העלייה נתרכזה במחצית השנייה של השנה.

ההתפתחויות הללו משקפות את ההאטה בהתרחבות המוניטארית במחצית השנייה של השנה ואת השינויים שחלו בביקוש לנכסים נזילים שונים. לקראת סוף שנת 1964, חל מעבר מנכסים נזילים בלתי צמודים בעלי תשואה גבוהה, יחסית לנכסים הצמודים למטבע החוץ. תופעה זו התבטאה בירידה ביתרת המילווה קצר המועד ובהאטת הגידול ביתרת תיווך השטרות מחד, ובהחשת הגידול ביתרות הפז"ק והתמ"מ, בעליית שערי איגרות חוב הצמודות לדולר, שערי הדולר מפיקדונות נת"ד [1] ושערי הדולר והזהב בשוק השחור, מאידך.

הצימצום בנזילות המשק התבטא לקראת סוף השנה בעליית שער הריבית בשוק תיווך השטרות, התפתחות צפויה בתנאים אלה. כמו כן השפיע כנראה צימצום הנזילות, בין יתר הגורמים, גם על הירידה בשוק המניות בשנת 1964.

הקטנת ההמרה של העברות שוטפות של פיצויים אישיים ושל יתרות קיימות של פז"ק ותמ"מ למטבע מקומי, במשך 1964, הביאה לעלייה הרבה, יחסית, של הפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במוסדות הבנקאיים, לעומת 1963. עיקר העלייה הזאת נבע מגידול ביתרות הפז"ק והתמ"מ ב־129 מיליון ל"י במשך 1964, לעומת עלייה של 99.3 מיליון ל"י ב־1963, אף כי היקף הפיצויים האישיים היה נמוך במקצת ב־1964 לעומת 1963. התפתחות זו מיתנה את העלייה באמצעי התשלום. הגידול ביתרות הפז"ק והתמ"מ בשנת 1964 עלה בהיקפו באופן ניכר על הגידול של כ־42 מיליון ל"י ביתרות מטבע החוץ במערכת הבנקאות. מכאן, שהיתה למעשה המרה, נטו, של אמצעי תשלום במטבע חוץ לשם ביצוע תשלומים לחוץ לארץ, תופעה שהיתה אופיינית למחצית השנייה של 1964 ואשר נודעה לה השפעה מצמצמת על סכום אמצעי התשלום, בשיעור ניכר.

2. אמצעי התשלום

הגידול באמצעי התשלום בין סוף 1963 לסוף 1964 הסתכם ב־98.1 מיליון ל"י, שהן 6.1 אחוזים בלבד, לעומת עלייה בשיעור 28.1 אחוזים ב־1963. הגידול החודשי הממוצע ב־1964 עמד על 8.2 מיליון ל"י בלבד, לעומת 29.4 מיליון ל"י ב־1963. הרמה השנתית הממוצעת של אמצעי התשלום ב־1964 היתה גבוהה ב־13 אחוזים מאשר ב־1963. פיקדונות עובר ושב עלו מסוף 1963 לסוף 1964 ב־32.8 מיליון ל"י, שהן 3 אחוזים בלבד, ואילו המזומנים שבידי הציבור עלו ב־65.3 מיליון ל"י, שהן 12.4 אחוזים. לפיכך עלה משקל המזומנים בתוך אמצעי התשלום מ־32.6 אחוזים בסוף 1963 ל־34.6 אחוזים בסוף 1964. העלייה הגבוהה יחסית בסכום המזומנים שבידי הציבור תרמה למניעת הגידול בסכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים (ראה לוח ט"ו־13).

קצב הגידול של אמצעי התשלום לא היה אחיד. בחמשת החודשים הראשונים חל גידול מהיר, יחסית, ואמצעי התשלום עלו בממוצע חודשי של 1.1 אחוזים, לעומת ממוצע חודשי של 0.5 אחוזים במשך השנה כולה. התפתחות זו נעוצה בריכוז העונתי של הצבירה והמרה של מטבע חוץ בשליש הראשון של השנה. במחצית השנייה של 1964, שבה חלה ירידה בסכום היתרות במטבע חוץ לצד עלייה ניכרת ביתרות הפז"ק והתמ"מ, הואט קצב הגידול של אמצעי התשלום במידה רבה. חמשת החודשים הראשונים של השנה תרמו, איפוא, 92 אחוזים מהגידול השנתי ואילו בשבעת החודשים הנותרים לא חל כמעט כל גידול.

ההאטה הניכרת שחלה בקצב הגידול של אמצעי התשלום ב־1964 התבטאה בעיקר ביתרת הפיקדונות הניתנים למשיכה על ידי המחאות, שעלתה ב־14 מיליון ל"י בלבד. סכום הפיקדונות

---

[1] "פיקדונות ניירות ערך תמורת דיבידנדה". אלה הם פיקדונות מוגבלים במטבע חוץ, הנובעים ממכירת ניירות ערך זרים או מקבלת דיבידנדה עליהם ואשר מותר למשוך מטבע חוץ מהם רק לשם קניית ניירות ערך זרים. תושבים מקומיים רשאים לקנות ניירות ערך זרים רק על ידי רכישת מטבע חוץ מבעלי חשבונות נת"ד.

לוח ט"ו-2

שיעורי הגידול השנתיים באמצעי התשלום, 1958 עד 1964

(מיליוני ל"י)

השנה	יתרת סוף השנה	השינוי מסוף שנה לסוף שנה		היתרה השנתית הממוצעת	השינוי מממוצע שנתי לממוצע שנתי	
		מיליוני ל"י	אחוזים		מיליוני ל"י	אחוזים
			מזומנים			
1958	251.4	20.5	8.9	249.8	19.3	8.4
1959	259.9	8.5	3.4	267.3	17.5	7.0
1960	299.5	39.6	15.2	289.0	21.7	8.1
1961	344.0	44.5	14.9	341.4	52.4	18.1
1962	409.3	65.3	19.0	382.8	41.4	12.1
1963	525.0	115.7	28.3	496.0	113.2	29.6
1964	590.3	65.3	12.4	584.5	88.5	17.8
			פיקדונות עובר ושב			
1958	408.5	63.2	18.3	395.8	65.9	20.0
1959	466.0	57.5	14.1	459.2	63.4	16.0
1960	580.7	114.7	24.6	537.1	77.9	17.0
1961	625.1	44.4	7.6	632.4	95.3	17.7
1962	847.3	222.2	35.5	754.9	122.5	19.4
1963	1,084.3	237.0	28.0	992.9	238.0	31.5
1964	1,117.1	32.8	3.0	1,098.2	105.3	10.6
			כלל אמצעי התשלום			
1958	659.9	83.7	14.5	645.7	85.3	15.2
1959	725.9	66.0	10.0	726.5	80.8	12.5
1960	880.2	154.3	21.3	826.1	99.6	13.7
1961	969.1	88.9	10.1	973.8	147.7	17.9
1962	1,256.6	287.5	29.7	1,137.7	163.9	16.8
1963	1,609.3	352.7	28.1	1,488.9	351.2	30.9
1964	1,707.4	98.1	6.1	1,682.7	193.8	13.0

שאינם ניתנים למשיכה על ידי המחאות עלה בשיעור גבוה יותר, אם כי נמוך בהרבה לעומת אשתקד. כתוצאה מהעלייה הניכרת בסכום המזומנים, חלה במשך 1964 עלייה הדרגתית באחוז המזומנים בסך אמצעי התשלום. בממוצע שנתי חלה עלייה במשקל המזומנים מ-33.3 אחוזים ב-1963 ל-34.7 אחוזים ב-1964. מגמה זו באה כהמשך להתפתחות שהחלה להסתמן במשך 1963, עם עצירת הירידה בשיעור המזומנים באמצעי התשלום, שציינה את השנים שקדמו לה. קשה לקבוע עדיין אם חל כאן שינוי במגמה, או סטייה זמנית בלבד ממנה, כתוצאה מגורמים מיוחדים.

לוח ט"ו-3

אמצעי התשלום, לפי חודשים, 1964

(מיליוני ל"י)

(סוף התחודש)

	מזומנים			פיקדונות עובר ושב			אמצעי תשלום		
	סך הכל	העלייה או הירידה (–) מסוף החודש הקודם		סך הכל	העלייה או הירידה (–) מסוף החודש הקודם		סך הכל	העלייה או הירידה (–) מסוף החודש הקודם	
		מיליוני ל"י	אחוזים		מיליוני ל"י	אחוזים		מיליוני ל"י	אחוזים
1963 דצמבר	525.0	–10.3	–1.9	1,084.3	34.5	3.3	1,609.3	24.2	1.5
1964 ינואר	537.2	12.2	2.3	1,080.5	–3.8	–0.4	1,617.7	8.4	0.5
פברואר	555.0	17.8	3.3	1,100.2	19.7	1.8	1,655.2	37.5	2.3
מארס	583.6	28.6	5.2	1,089.9	–10.3	–0.9	1,673.5	18.3	1.1
אפריל	578.1	–5.5	–0.9	1,102.0	12.1	1.1	1,680.1	6.6	0.4
מאי	580.6	2.5	0.4	1,118.8	16.8	1.5	1,699.4	19.3	1.1
יוני	583.0	2.4	0.4	1,109.1	–9.7	–0.9	1,692.1	–7.3	–0.4
יולי	593.1	10.1	1.7	1,096.1	–13.0	–1.2	1,689.2	–2.9	–0.2
אוגוסט	598.2	5.1	0.9	1,105.4	9.3	0.8	1,703.6	14.4	0.9
ספטמבר	606.6	8.4	1.4	1,100.0	–5.4	–0.5	1,706.6	3.0	0.2
אוקטובר	601.5	–5.1	–0.8	1,076.0	–24.0	–2.2	1,677.5	–29.1	1.7
נובמבר	606.6	5.1	0.8	1,083.7	7.7	0.7	1,690.3	12.8	0.8
דצמבר	590.3	–16.3	–2.7	1,117.1	33.4	3.1	1,707.4	17.1	1.0

דיאגרמה ט"ו-1

אמצעי התשלום, לפי חודשים, 1960 עד 1964

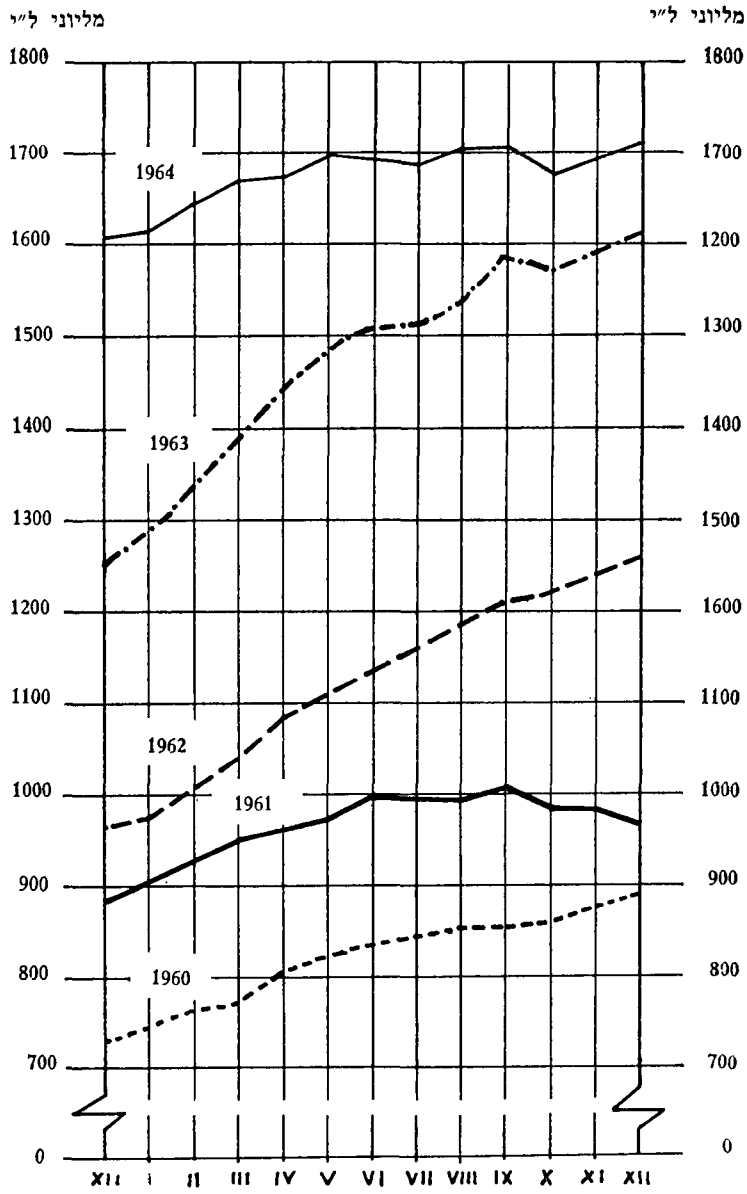

גורם מיוחד שהשפיע על התפתחות זו היה הירידה בהיקף העסקות בבורסה לניירות ערך במחצית השנייה של השנה. עסקות אלה נעשות רובן ככולן באמצעות פיקדונות עובר ושב, שנפתחו בחלקם מתוך אשראי מיוחד שניתן למימון עיסקות אלה. אשראי זה הוקטן בוודאי ב-1964 וגרר אחריו חיסול פיקדונות עובר ושב. כמו כן, במטרה לצמצם את הגירעון בנכסים נזילים, הקטינו מספר מוסדות בנקאיים את האשראי לציבור על ידי מכירת שטרות מתוך תיק הבנק לבעלי פיקדונות וכתוצאה מכך גם פחת היקף הפיקדונות.

לוח ט"ו-4

אחוז המזומנים באמצעי התשלום, 1958 עד 1964

ממוצע שנתי	
1958	38.7
1959	36.8
1960	35.0
1961	35.0
1962	33.7
1963	33.3
1964	34.7
1964 ינואר	33.2
פברואר	33.5
מארס	34.9
אפריל	34.4
מאי	34.2
יוני	34.5
יולי	35.1
אוגוסט	35.1
ספטמבר	35.5
אוקטובר	35.9
נובמבר	35.9
דצמבר	34.6

במהירות המחזור של אמצעי התשלום ביחס להכנסה הלאומית, או ביחס לסך המקורות לשימוש המשק, חלה עלייה קלה, לעומת הירידה שחלה אשתקד (ראה לוח ט"ו-5). במילים אחרות, משקל אמצעי התשלום, ביחס להכנסה הלאומית, ירד מ-23.9 אחוזים ב-1963 ל-23.3 אחוזים ב-1964, ושל אמצעי התשלום, ביחס לסך המקורות שלרשות המשק, ירד מ-15.9 אחוזים ל-15.3 אחוזים.

במהירות המחזור של פיקדונות עובר ושב חל שינוי קל בלבד ב-1964, לאחר העלייה הבולטת יותר בשנתיים הקודמות. הפסקת גידול זו מוסברת בוודאי, בין היתר, על-ידי הירידה בהיקף העסקות בנכסים פיננסיים ובמקרקעין בשנת 1964, עסקות המצריכות, כנראה, החזקת סכום קטן יותר, יחסית, של אמצעי התשלום מאשר עסקות במוצרים סופיים מהייצור השוטף.

לוח ט"ו-5

אינדיקאטורים למהירות המחזור של אמצעי התשלום, 1955 עד 1964

השנה	מהירות המחזור השנתית הממוצעת של אמצעי התשלום		מהירות המחזור הממוצעת של פיקדונות עובר ושב
	ביחס להכנסה הלאומית	ביחס לסך המקורות לשימוש המשק	
	(1)	(2)	(3)
1955	4.35	6.76	19.6
1956	4.36	7.00	18.8
1957	4.30	6.57	18.8
1958	4.25	6.50	17.8
1959	4.30	6.47	17.7
1960	*4.28	*6.33	16.4
1961	*4.29	*6.53	16.2
1962	4.38	*7.09	17.9
1963	*4.18	*6.28	18.9
1964	*4.30	*6.53	19.1

* מספרים מתוקנים.

(1) ההכנסה הלאומית הנומינאלית, מחולקת בסכום השנתי הממוצע של אמצעי התשלום.

(2) התוצר הלאומי הגולמי במחירים שוטפים, בתוספת עודף הייבוא, מחולק בסכום השנתי הממוצע של אמצעי התשלום.

(3) סך כל החיובים בחשבונות עובר ושב במטבע ישראלי בבנקים, מחולק בסכום השנתי הממוצע של פיקדונות עובר ושב. לא נכלל כאן מחזור הפיקדונות באגודות השיתופיות לאשראי.

3. הפיקדונות הפחות נזילים שבידי הציבור[1]

שיעור הגידול ביתרת הפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במוסדות הבנקאיים היה גבוה בשנת 1964, לעומת אשתקד. במרוצת 1964 עלו פיקדונות אלה ב־156 מיליון ל"י, שהן 18.6 אחוזים, לעומת גידול של 89 מיליון ל"י, שהן 11.9 אחוזים במרוצת 1963.

עיקר הגידול ביתרת הפיקדונות הפחות נזילים ב־1964 היה מורכב מתוספת של כ־128 מיליון ל"י לחשבונות הפז"ק ושל כ־31 מיליון ל"י לפיקדונות במסגרת תוכניות החיסכון המאושרות, ואילו ביתרת הפיקדונות לזמן קצוב במטבע ישראלי נמשכה הירידה. יתרות התמ"מ נשארו יציבות לאחר הירידה שחלה בהן ב־1963. בסוף 1964 היו יתרות הפז"ק והתמ"מ ביחד כ־70 אחוזים מסך הפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במוסדות הבנקאיים.

אם כי היקף הפיצויים האישיים מגרמניה היה דומה בשתי השנים האחרונות — 134 מיליון דולר ב־1964 ו־139 מיליון דולר ב־1963 — הרי יתרות הפז"ק והתמ"מ עלו בשנת 1964 ב־43 מיליון דולר, לעומת עלייה של 29 מיליון דולר בלבד אשתקד. השגשוג בשוקי המניות והמקרקעין בשנת 1963 עודד ללא ספק המרה של כספים מחשבונות הפז"ק והתמ"מ. לעומת זאת, השפל בשני

[1] בניגוד לדו"חות הקודמים של בנק ישראל, הוצאו הפיקדונות למתן הלוואות, הכוללים בעיקר פיקדונות של קופות גמל ומוסדות כספיים לזמן ארוך ובהצמדה, ממסגרת הפיקדונות של הציבור. ההנחה היא שפיקדונות אלה אינם דומים לנכסים נזילים אחרים של הציבור המשפיעים על רמת הביקוש.

לוח ט"ו-6

פיקדונות הציבור הפחות נזילים במוסדות הבנקאיים, 1958 עד 1964

(מיליוני ל"י)

התקופה (סוף התקופה)	תוכניות חיסכון	פיקדונות לזמן קצוב	פיקדונות כנגד התחייבויות	סך כל הפיקדונות הפחות נזילים במטבע ישראלי *	פיקדונות צמודים למטבע חוץ (פז"ק)	תמ"מ	פיקדונות אחרים במטבע חוץ *	סך כל הפיקדונות
1958	52.8	75.4	11.1	139.3	14.9	16.3	27.4	197.9
1959	59.7	78.8	9.9	148.4	34.3	39.6	55.7	278.0
1960	71.4	98.2	7.8	177.4	52.4	72.1	66.9	368.8
1961	85.4	86.0	10.3	181.7	95.1	107.6	81.6	466.0
1962	104.3	67.6	16.7	188.6	250.1 **	226.6 ***	84.7 ****	750.0
1963	124.3	54.2	30.7	209.2	349.4	213.1	67.4	839.1
1964	155.5	43.7	32.8	232.0	476.9	214.9	71.2	995.0
1964 ינואר	126.2	52.8	31.6	210.6	359.5	210.9	67.5	848.5
פברואר	127.1	52.0	37.0	216.1	368.9	208.2	62.4	855.6
מארס	128.4	51.1	33.9	213.4	380.2	207.1	56.5	857.2
אפריל	129.8	49.5	30.8	210.1	392.1	206.3	53.4	861.9
מאי	131.9	48.6	34.1	214.6	399.6	206.1	49.9	870.2
יוני	134.8	48.6	34.4	217.8	407.7	204.5	49.4	879.4
יולי	138.4	46.3	32.7	217.4	418.4	201.4	50.6	887.8
אוגוסט	141.2	45.5	30.7	217.4	426.2	200.3	53.4	897.3
ספטמבר	143.4	45.6	31.3	220.3	434.1	202.0	58.4	914.8
אוקטובר	146.4	44.1	32.3	222.8	449.9	205.5	48.0	926.2
נובמבר	149.6	43.6	32.3	225.5	464.2	209.5	60.9	960.1
דצמבר	155.5	43.7	32.8	232.0	476.9	214.9	71.2	995.0

* מספרים מתוקנים, לאחר ניכוי פיקדונות הציבור למתן הלוואות. חלק הארי של הפיקדונות הללו הוא של קופות גמל ומוסדות כספיים.

** נידול של 65.8 מיליון ל"י נובע משיערוך הפיקדונות עם הפיחות.

*** נידול של 74.3 מיליון ל"י נובע משיערוך הפיקדונות עם הפיחות.

**** נידול של 58.4 מיליון ל"י נובע משיערוך הפיקדונות עם הפיחות.

השווקים הללו בשנת 1964 והביקוש הגובר לנכסים במטבע חוץ בחודשי השנה האחרונים מסבירים את הגידול הרב יחסית בהיקף הפיקדונות הללו, למרות הירידה הקלה בהיקף הפיצויים האישיים.

(א) פ ז ״ ק — יתרות הפז״ק המשיכו לגדול בקצב מהיר בשנת 1964, והעלייה הסתכמה ב־127.5 מיליון ל״י (42.5 מיליון דולר), לעומת 99.3 מיליון ל״י (33.1 מיליון דולר) אשתקד. צימצום יתרונות התמ״מ לעומת הפז״ק בשנתיים האחרונות והפחתת הריבית על תמ״מ בפברואר 1963, עודדו מעבר של כספים מתמ״מ לפז״ק. כמו כן, הגברת הביקוש לנכסים צמודים למטבע חוץ לקראת סוף השנה, הביאה להקטנת ההמרה של כספי פיצויים אישיים מגרמניה ולגידול מוגבר של חשבונות פז״ק. בסוף 1964 הסתכמה יתרת הפז״ק ב־476.9 מיליון ל״י, שהן 159 מיליון דולר.

(ב) ת מ ״ מ — צימצום מספר השימושים המותרים במטבע חוץ מתוך חשבונות תמ״מ[1] והגדלת ההקצבות במטבע חוץ לכלל התושבים לצורכי נסיעות לחוץ לארץ, לאחר הפיחות ב־1962, הקטינו את יתרונות התמ״מ על פני הפז״ק. הורדת שער הריבית על התמ״מ בפברואר 1963 מ־7 ל־4.5 אחוזים[2] הביאה לזרימת כספים מתמ״מ לפז״ק ולניירות ערך זרים, שהתשואה שלהם גבוהה יותר. החל בחודש יוני 1963 החלה ירידה ביתרות התמ״מ שנמשכה עד חודש אוגוסט 1964, והסתכמה ב־35 מיליון ל״י. לקראת סוף שנת 1964 חל מיפנה במגמה זו ויתרות התמ״מ שוב החלו לעלות. מיפנה זה קשור בהגברת הביקוש על ידי הציבור לנכסים במטבע חוץ, שבעקבותיה חלה גם עלייה בשער המטבע שיכלו לקבל בעלי התמ״מ עבור מטבע החוץ שלהם. בעלי חשבונות תמ״מ סיפקו את הביקוש למטבע חוץ של תושבים מקומיים שרצו לרכוש ניירות ערך זרים או של בעלי חשבונות חסומים, אשר רצו להוציא את כספם חזרה לחוץ לארץ. התפתחות זו הגדילה את התמורה בל״י שקיבלו בעלי התמ״מ עד כדי 5 אחוזים מעל לשער הרשמי של 3 ל״י לדולר והעניקה יתרון חדש למחזיקי התמ״מ, שלא היה קיים לפני כן. שיפור זה בכדאיות היחסית של התמ״מ עודד מקבלי פיצויים אישיים מגרמניה להגדיל את ההפקדות בחשבון הזה. בחודשים ספטמבר עד דצמבר חל גידול של 14.6 מיליון ל״י ביתרת התמ״מ, לאחר ירידה בסך של 12.8 מיליון ל״י בחודשים ינואר עד אוגוסט. בסך הכל גדלו, איפוא, פיקדונות התמ״מ ב־1964 ב־1.8 מיליון ל״י, לעומת ירידה של 13.5 מיליון ל״י ב־1963, ויתרתם הסתכמה בסוף דצמבר 1964 ב־214.9 מיליון ל״י, שהן כ־72 מיליון דולר.

(ג) פ י ק ד ו נ ו ת ב ת ו כ נ י ו ת ה ח י ס כ ו ן ה מ א ו ש ר ו ת — המוסדות הבנקאיים הגבירו בשנת 1964 את מאמציהם לגיוס כספים במסגרת תוכניות החיסכון, אשר לפי התקנות הם רשאים להשתמש במלוא הסכומים להשקעות ואשראי, ומגמת הגידול בפיקדונות אלה התחזקה. יתרת הפיקדונות גדלה במשך השנה ב־31 מיליון ל״י, לעומת גידול של 20 מיליון ל״י אשתקד והסתכמה ב־155.5 מיליון ל״י בסוף דצמבר 1964. הצבירה היתה גבוהה במיוחד במחצית השנייה של השנה, בה גדלו היתרות ב־20 מיליון ל״י, לעומת 11 מיליון ל״י במחצית הראשונה של השנה.

הגידול המהיר בסכום הכספים שנצטברו בחשבונות אלה קשור במידה רבה בשיפור התנאים לחוסכים ובגיוון התוכניות, במיוחד במחצית השנייה של השנה. בעוד שבשנת 1963 כמעט שלא הוצאו תוכניות חיסכון חדשות, הרי שהחל במאי 1964 הוצעו 6 תוכניות חיסכון חדשות. השפל הממושך בבורסה לניירות ערך ייתכן שהביא אף הוא להזרמת כספים לתוכניות החיסכון.

המאפיין את התוכניות החדשות הוא שלחוסך ניתנת האפשרות לבחור בסוף תקופת החיסכון בין ריבית גבוהה ללא הצמדה של הקרן, לבין ריבית נמוכה יותר עם הצמדת הקרן למדד המחירים לצרכן. תקופת החיסכון היא ל־5 שנים והריבית שיקבל החוסך בסוף תקופת החיסכון, אם ויתר על ההצמדה, מגיעה עד 9 אחוזים, נטו, לשנה; אם יבחר החוסך להצמיד את כספו למדד המחירים לצרכן, תגיע הריבית ל־4 אחוזים, נטו, לשנה. ההצמדה אפשרית החל בשנה השלישית

---

[1] משיכת מטבע חוץ מתמ״מ מותרת כיום למימון נסיעות לחוץ לארץ, לרכישת ניירות ערך זרים ולהוצאות משפטיות הקשורות בתביעות לקבלת פיצויים.

[2] על פיקדונות לתקופה של 12 חודשים. חלה גם הורדת ריבית על פיקדונות לתקופות קצרות יותר.

בלבד, אך להצמדת מלוא הקרן אפשר להגיע רק בשנה החמישית. לחוסכים בתוכניות הישנות ניתנה האפשרות לעבור לתוכניות החדשות.

בתוכניות החיסכון החדשות הצטברו 33 מיליון ל"י במשך השנה, שנבעו מהעברת כספים מתוכניות ישנות ומהפקדות של חוסכים חדשים. תוכניות החיסכון הישנות קטנו ב־14 מיליון ל"י במשך השנה. בתוכניות החיסכון לילדים, נוער, חיסכון לחינוך תיכון ולרכישת רכב חל גידול של 12 מיליון ל"י. עיקר החסכונות מופקד ב־3 הבנקים הגדולים, שברשותם כ־95 אחוזים מכלל פיקדונות החיסכון. התחלקות היתרה של סוף 1964 לפי התוכניות השונות היא כדלקמן: התוכניות החדשות ("כבקשתך") — 33 מיליון ל"י; התוכניות הבלתי צמודות הרגילות — 58 מיליון ל"י; התוכניות הצמודות — 18 מיליון ל"י; תוכניות חיסכון לילדים — 33 מיליון ל"י; חיסכון לחינוך תיכון — 11 מיליון ל"י; וחיסכון רכב — 3 מיליון ל"י.

(ד) פיקדונות לתקופה קצובה — יתרת הפיקדונות לתקופה קצובה במטבע ישראלי המשיכה לרדת גם ב־1964 והירידה הסתכמה ב־10.5 מיליון ל"י, לאחר ירידה של 13.4 מיליון ל"י במשך 1963. שוק תיווך השטרות והמילווה הממשלתי קצר המועד מתחרים בהצלחה בפיקדונות אלה, שאינם צמודים ואשר תשואתם נמוכה, יחסית. היתרה לסוף דצמבר 1964 הגיעה ל־43.7 מיליון ל"י שהן כ־4.4 אחוזים בלבד מסך הפיקדונות הפחות נזילים במוסדות הבנקאיים, ואילו לפני שנים מספר היה משקלו של סוג זה בסך הפיקדונות האלה גדול יותר, והגיע בסוף 1960 ליותר מ־98 מיליון ל"י, שהיוו 26.6 אחוזים מסך הפיקדונות הפחות נזילים של הציבור.

(ה) פיקדונות כנגד התחייבויות במטבע חוץ — ביתרת הפיקדונות בסעיף זה חלה ירידה קלה בסך כ־2 מיליון ל"י, לאחר הירידה התלולה בסך כ־26 מיליון ל"י ב־1963. עם השינויים בנוהגי המימון של הייבוא והמעבר לתשלום מזומנים כנגד דוקומנטים או תשלום מזומנים בעת הניצול, במקרה של פתיחת מכתבי אשראי, נפסקה הרכישה של מטבע חוץ לפני ביצוע עיסקת הייבוא ופחתה יתרת הפיקדונות הללו מ־74 מיליון ל"י בסוף פברואר 1962 ל־6.6 מיליון ל"י בסוף דצמבר 1964.

(ו) פיקדונות כנגד התחייבויות במטבע ישראלי — בפיקדונות אלה אשר הפקדות של יבואנים בעת פתיחת מכתבי אשראי מהוות את חלק הארי מהם, חלה עלייה קלה של 2 מיליון ל"י, לעומת עלייה של 14 מיליון ל"י אשתקד. האטה זו בגידול חלה על אף העלייה התלולה בהיקף הייבוא וקשורה בהקלות שניתנו ליבואנים, החייבים בהתאם להוראות להפקיד במטבע ישראלי עד 50 אחוזים מהיקף ההזמנות בעת פתיחת מכתבי האשראי, וכן בהנהגת צורות מימון יבוא שאינן קשורות בפתיחת מכתבי אשראי. יתרת הסעיף הזה הגיעה בסוף דצמבר 1964 ל־33 מיליון ל"י.

בפיקדונות האחרים במטבע חוץ חלו במשך 1964 שינויים קלים בלבד.

4. המקורות להגדלת הנכסים הכספיים

הגידול באמצעי התשלום ובפיקדונות הפחות נזילים של הציבור במוסדות הבנקאיים הסתכם במשך 1964 ב־254 מיליון ל"י, שהן 10.4 אחוזים, לעומת גידול בסך 442 מיליון ל"י, שהן 22 אחוזים, במשך 1963.

האטה זו בהתרחבות המוניטארית נובעת בעיקר מהירידה התלולה בצבירת היתרות במטבע חוץ, שהיוו בשנים האחרונות את מקור ההתרחבות העיקרי, ואשר הגידול בהן הסתכם במשך 1964 ב־42 מיליון ל"י בלבד. לעומת זאת, חל גידול ניכר יותר באשראי הבנקאי לציבור — 148 מיליון ל"י ובאשראי הבנקאי לממשלה — 95 מיליון ל"י. השפעת מקורות אלה על הגידול בסכום אמצעי התשלום והפיקדונות הפחות נזילים, קוזזה במידת מה על ידי השפעה מצמצמת,

לוח ט"ו-ד

הנכסים וההתחייבויות במטבע חוץ במערכת הבנקאות, 1958 עד 1964

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

התקופה	סך הנכסים	בניכוי		נכסים נטו (3)-(2)-(1)
		פיקדונות תושבי חוץ	התחייבויות אחרות לחוץ לארץ *	
	(1)	(2)	(3)	(4)
1958	249.6	30.9	68.8	149.9
1959	317.2	36.8	39.9	240.5
1960	514.8	65.0	56.0	393.8
1961	706.5	144.5	33.8	528.2
1962	1,622.7	297.4	64.0	1,261.3**
1963	1,955.7	332.0	135.0	1,488.7
1964	2,101.2	378.6	191.7	1,530.9
1964 ינואר	1,978.3	330.0	123.8	1,524.5
פברואר	1,991.0	335.2	118.8	1,537.0
מארס	2,129.6	344.6	115.4	1,669.6
אפריל	2,175.8	355.4	118.1	1,702.3
מאי	2,208.2	370.7	133.0	1,704.5
יוני	2,149.3	365.9	139.8	1,643.6
יולי	2,146.4	374.5	145.5	1,626.4
אוגוסט	2,085.9	380.5	142.1	1,563.3
ספטמבר	2,089.1	374.5	161.0	1,553.6
אוקטובר	2,128.6	370.0	221.4	1,537.2
נובמבר	2,111.4	366.1	225.6	1,519.7
דצמבר	2,101.2	378.6	191.7	1,530.9

* בעיקר הלוואות מבנקים זרים ויתרות המוחזקות עבור בנקים זרים.

** עליה של 377.3 מיליון ל"י נובעת משיערוך היתרות עם שינוי השער בפברואר 1962.

דיאגרמה ט"ו-2

יתרות מטבע החוץ, לפי חודשים, 1960 עד 1964

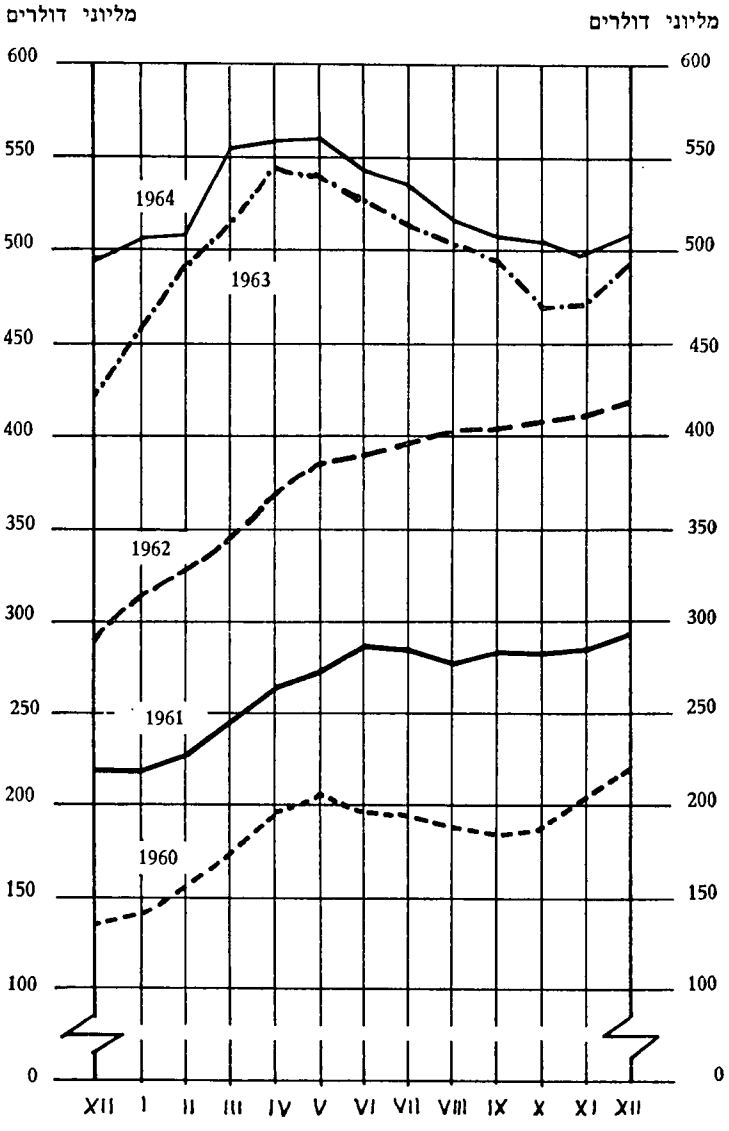

בסך 32 מיליון ל"י, של הסעיף "גורמים אחרים, נטו" [1], המורכבת בעיקר מההפרש שבין הגידול בהון העצמי לבין ההשקעות בניירות ערך ובנכסים דלא ניידי [2].

במשך השנה חלו שינויים בולטים בהשפעתם של מקורות ההרחבה השונים. צבירת נכסים במטבע חוץ היוותה את גורם ההרחבה העיקרי בשליש הראשון של השנה, ואילו לירידה בחוב

[1] ראה לוח ט"ו-1.

[2] הגידול בהון הנפרע ובקרנות השמורות הסתכם ב-59 מיליון ל"י במשך השנה. נוסף על חשבונות הון והשקעות, כלולים בסעיף "גורמים אחרים, נטו", סכומים קטנים של סעיפים שונים.

הממשלה למערכת הבנקאות היתה בחודשים אלה השפעה מצמצמת. החל בחודש יוני ועד סוף נובמבר חלה ירידה בסכום הנכסים, נטו, במטבע חוץ, אך לעומת זאת החלה בחודש אפריל עלייה בחוב הממשלה, נטו, למערכת הבנקאות, שנמשכה כמעט ברציפות עד סוף השנה. הגידול באשראי הבנקאי לציבור נמשך במרבית חודשי השנה.

(א) צבירת נכסים במטבע חוץ[1]

ההרעה הניכרת, שחלה ב־1964 בחשבון השוטף במאזן התשלומים, הביאה לגידול הנכסים במטבע חוץ, נטו, שברשות מערכת הבנקאות ב־42 מיליון ל"י בלבד (14 מיליון דולר), וזאת למרות שייבוא ההון אף גדל במקצת לעומת אשתקד. צבירה מועטה זו של מטבע חוץ היא הנמוכה ביותר מזה שנים רבות. בשנים 1959 עד 1963 חל גידול שנתי ממוצע בנכסי מטבע החוץ, נטו, בסך כ־28 מיליון דולר. בסוף 1964 הסתכמה היתרה הכוללת של הנכסים במטבע חוץ, ברוטו, ב־2,101 מיליון ל"י (700 מיליון דולר). מזה הוחזקו 1,712 מיליון ל"י (571 מיליון דולר) על ידי בנק ישראל ו־389 מיליון ל"י (129 מיליון דולר) על ידי המוסדות הבנקאיים. התחייבויות מערכת הבנקאות לחוץ לארץ הסתכמו בסוף 1964 ב־570 מיליון ל"י (190 מיליון דולר)[2] והנכסים, נטו, במטבע חוץ הגיעו, איפוא, ל־1,531 מיליון ל"י (510 מיליון דולר).

סעיף ההתחייבויות לחוץ לארץ מורכב בעיקרו מפיקדונות תושבי חוץ (פת"ח), שגדלו במשך השנה ב־47 מיליון ל"י (כ־16 מיליון דולר) ויתרתן הסתכמה בסוף השנה ב־378.6 מיליון ל"י (כ־126 מיליון דולר). המוסדות הבנקאיים חייבים להפקיד 15 אחוזים מפיקדונות אלה בבנק ישראל ורשאים להשתמש ביתרה למתן אשראי לתושבי חוץ, או למתן אשראי במטבע חוץ לתושבים מקומיים בכפיפות לאישורים מיוחדים של המפקח על מטבע החוץ ובנק ישראל. שאר ההתחייבויות הן, בעיקר, אשראי שנתקבל מבנקים בחוץ לארץ. במשך השנה חל גידול רב בהתחייבויות אלה בסך 57 מיליון ל"י (19 מיליון דולר), הנובע במידה רבה מהרחבת האשראי ליבוא יהלומים גולמיים, שהמלאי שלהם עלה באופן ניכר ב־1964.

המתכונת העונתית של צבירת מטבע חוץ ב־1964 היתה דומה לזו של השנים האחרונות (ראה דיאגרמה ט"ו־2). בחודשים ינואר עד מאי עלה סכום נכסי מטבע החוץ, נטו, ב־72 מיליון דולר; בין יוני לנובמבר חלה ירידה בסך של 62 מיליון דולר; ובדצמבר — עלייה של כ־4 מיליון דולר.

(ב) האשראי לממשלה

לפעולות הפיננסיות של הממשלה עם מערכת הבנקאות היתה ב־1964 השפעה מוניטארית מרחיבה. במרוצת 1964 עלה החוב, נטו, של הממשלה למערכת הבנקאות ב־95.4 מיליון ל"י[3].

התפתחות חוב הממשלה לא היתה אחידה במשך השנה. בארבעת החודשים הראשונים של השנה פחת החוב ב־127 מיליון ל"י, לעומת ירידה של 172 מיליון ל"י בתקופה המקבילה אשתקד. ירידה זו, הנעוצה בעיקר בעודף עונתי של התקבולים על התשלומים ברביע

---

[1] נכסים במטבע חוץ מוגדרים כאן כתביעות של מערכת הבנקאות כלפי מדינות זרות ותושבי חוץ. האשראי במטבע חוץ לתושבים מקומיים אינו כלול בצד הנכסים, והפיקדונות של תושבים מקומיים במטבע חוץ אינם כלולים בצד ההתחייבויות.

[2] לרבות פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח).

[3] סכום זה מתקבל לאחר סירעון של 38 מיליון ל"י על חשבון המיקדמה, שקיבלה הממשלה מבנק ישראל ב־1963 לשם פירעון מוקדם של חובות לחוץ לארץ. בניכוי הסכום הזה, שהממשלה פורעת אותו עתה לבנק ישראל במקום לחוץ לארץ, מתקבל גידול בחוב, נטו, למערכת הבנקאות בסך של 133.4 מיליון ל"י. ראה דו"ח בנק ישראל, 1963, עמ' 275.

לוח ס"ו-8

חוב הממשלה למערכת הבנקאות, 1958 עד 1964

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

התקופה	לבנק ישראל				למוסדות בנקאיים				סך כל חוב הממשלה
	אשראי שוטף, נטו	אשראי לזמן ארוך וניירות ערך	בניכוי: חשבונות הון	סך הכל	אשראי שוטף, נטו	אשראי לזמן ארוך וניירות ערך	בניכוי: פיקדונות, נטו	סך הכל	
1958	94.2	214.8	19.9	289.1	45.8	42.5	20.6	67.7	356.8
1959	18.4	319.7	20.4	317.7	13.3	49.1	18.2	44.2	361.9
1960	15.4	321.7	20.3	316.8	4.1	57.2	20.3	41.0	357.8
1961	–56.0	351.8	20.3	275.5	7.0	53.8	26.5	34.3	309.8
1962	–252.7	242.6	21.0	*–31.1	16.2 **	60.8	31.5 ***	45.5	14.4
1963	–155.9	221.6	22.3	43.5	44.6 ****	64.2	19.2	89.6	133.1
1964	–90.4	241.1	21.1	129.6	30.0	83.0	14.1	98.9	228.5
1964 ינואר	–186.9	209.1	23.0	–0.8	60.6	71.5	19.1	113.0	112.2
פברואר	–154.4	202.1	24.3	23.4	70.4	69.7	19.7	120.4	143.8
מארס	–284.5	205.1	26.9	–106.3	70.5	69.9	18.9	121.5	15.2
אפריל	–280.6	192.0	29.9	–118.5	75.8	69.9	20.7	125.0	6.5
מאי	–251.8	168.4	31.4	–114.8	88.2	69.7	19.6	138.3	23.5
יוני	–231.9	187.7	31.4	–75.6	75.0	72.6	14.5	133.1	57.5
יולי	–233.2	200.8	34.2	–66.6	62.8	75.5	13.8	124.5	57.9
אוגוסט	–177.7	206.8	34.5	–5.4	56.8	79.9	14.3	122.4	117.0
ספטמבר	–168.5	216.6	42.1	6.0	47.8	76.4	14.6	109.6	115.6
אוקטובר	–160.7	220.5	40.2	19.6	44.5	76.1	13.6	107.0	126.6
נובמבר	–106.6	241.1	44.3	90.2	24.2	75.6	13.0	86.8	177.0
דצמבר	–90.4	241.1	21.1	129.6	30.0	83.0	14.1	98.9	228.5

* לרבות ירידה של 229.0 מיליון ל"י, הנובעת מחישוב לפי שער המטבע החדש.

** לרבות עלייה של 1.5 מיליון ל"י, הנובעת מחישוב לפי השער החדש.

*** לרבות הפרשי הצמדה בסך 7.0 מיליון ל"י.

**** לרבות שטרי התחייבות ממשלתיים בסך 21.5 מיליון ל"י, שנרכשו במשך שנת 1963 מבנק ישראל.

לוח ט"ו-9

האשראי לציבור באמצעות מערכת הבנקאות, 1958 עד 1964*

(מיליוני ל"י)

התקופה	מבנק ישראל	ממוסדות בנקאיים	סך כל האשראי הבנקאי	מפיקדונות הציבור למתן הלוואות**	כנגד פיקדונות הממשלה	מפיקדונות הממשלה למתן הלוואות	יתרת תיוך השטרות***
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1958	27.6	341.0	368.6	38.1	64.7	101.0	—
1959	31.7	397.1	428.8	74.8	67.4	116.2	—
1960	52.0	470.5	522.5	109.5	65.4	118.1	—
1961	56.4	561.6	618.0	169.6	53.5	177.1	—
1962 ****	71.9	715.4	787.3	235.5	84.9	258.2	263.0
1963	85.6	857.0	942.6	272.7	45.4	314.1	434.0
1964	115.6	975.2	1,090.8	345.0	46.4	335.3	613.0
1964 ינואר	81.2	871.1	952.3	273.9	44.9	313.0	459.3
פברואר	89.5	862.9	952.4	279.2	47.8	311.6	471.4
מארס	96.6	907.1	1,003.7	287.7	50.1	310.5	487.4
אפריל	93.3	877.9	971.2	295.0	52.9	309.2	513.9
מאי	100.6	898.3	998.9	298.4	48.9	311.5	544.1
יוני	108.6	935.0	1,043.6	301.1	48.0	326.5	556.0
יולי	114.5	939.2	1,053.7	305.3	45.9	323.1	567.3
אוגוסט	118.6	953.6	1,072.2	310.3	42.1	329.2	579.9
ספטמבר	123.7	994.8	1,118.5	316.1	40.4	328.2	576.5
אוקטובר	127.6	981.4	1,109.0	326.0	38.6	329.1	599.6
נובמבר	114.2	987.8	1,102.0	331.0	43.5	330.6	605.5
דצמבר	115.6	975.2	1,090.8	345.0	46.4	335.3	613.0

* להוציא אשראי לתושבי חוץ.

** בעיקר אשראי מתוך פיקדונות של קופות גמל ומוסדות כספיים.

*** עד שנת 1963 לא נערך רישום של תיוך השטרות; הנתון לסוף 1962 הוא, איפוא, אומדן בלבד.

**** לרבות הפרשי פיחות והצמדה.

האחרון של שנת התקציב, קיזזה חלק ניכר מההשפעה המוניטארית המרחיבה שהיתה לצבירת היתרות במטבע חוץ בחודשים אלה.

לעומת זאת, עלה החוב במידה ניכרת וברציפות ממאי ועד דצמבר. הגידול בחוב הסתכם בחודשים אלה ב-222 מיליון ל"י, לעומת עלייה של 142 מיליון ל"י בלבד בחודשים המקבילים אשתקד. בהשוואה לשנת 1963 בולטת במיוחד העלייה המהירה בחוב בשני החודשים האחרונים של השנה — 102 מיליון ל"י, לעומת ירידה של 15 מיליון ל"י בחודשים המקבילים אשתקד.

גידול החוב לקראת סוף השנה נעוץ במידה רבה בירידה הניכרת במכירת המילווה הממשלתי קצר המועד, בניגוד לתחזית ההכנסות התקציביות. בארבעת החודשים האחרונים של השנה פחתה למעשה יתרת המילווה הזה ב-36 מיליון ל"י, לעומת עלייה בסך 45 מיליון ל"י בחודשים

לוח ט"ו-10

חלוקת תוספת האשראי לציבור, באמצעות מערכת הבנקאות, 1961 עד 1964*

(מיליוני ל"י)

	1961	1962**	1963	1964
ניכיון מישנה בבנק ישראל	4.4	–1.1	12.3	30.5
אשראי ממוסדות בנקאיים				
שחרורים במסגרת 22 האחוזים	15.8	24.2	8.5	32.9
אשראי אחר במטבע ישראלי	61.4	80.1	95.9	48.8
סך הכל	77.2	104.3	104.4	81.7
אשראי במטבע חוץ	13.9	–3.3	38.6	36.0
סך כל האשראי ממוסדות בנקאיים	91.1	101.0	143.0	117.7
סך כל האשראי הבנקאי לציבור	95.5	99.9	155.3	148.2
אשראי מתוך פיקדונות הממשלה וכנגדם	47.1	97.8	16.4	22.2
אשראי מפיקדונות הציבור למתן הלוואות	60.1	39.8	37.2	72.3
סך כל האשראי	202.7	237.5	208.9	242.7

* בלוח זה נוכתה השפעת מכירת שטרות הציבור על-ידי בנק ישראל לבנקים.
** אינו כולל הפרשי הצמדה ושיערוך.

המקבילים אשתקד, דבר שהיווה את הגורם העיקרי ליצירת הגירעון הקופתי של הממשלה בחודשים הללו.

אם ננכה את הרכישה החוזרת של שטרי התחייבות של הממשלה בסך 21.5 מיליון ל"י על ידי בנק ישראל מהמוסדות הבנקאיים[1], נראה שהגידול בסך 95 מיליון ל"י בחוב הממשלה, נטו, היה מורכב למעשה מעלייה בסך 64 מיליון ל"י בחוב, נטו, לבנק ישראל[2] ו-31 מיליון ל"י בחוב, נטו, למוסדות הבנקאיים. עליית החוב למוסדות הבנקאיים כוללת רכישת איגרות חוב מהסידרה המיוחדת של המילווה הממשלתי קצר המועד בסך כ-9 מיליון ל"י, במסגרת ההסכם בין הממשלה והבנקים על מתן אשראי לממשלה בסך 50 מיליון ל"י מתוך הנזילות הרגילה.

(ג) האשראי הבנקאי לציבור

(1) הרחבת האשראי — האשראי הבנקאי הרגיל לציבור גדל בשנת 1964 ב-148.2 מיליון ל"י, שהן 15.7 אחוזים, לעומת גידול של 155.3 מיליון ל"י, שהן 19.7 אחוזים במשך שנת 1963. סכומים אלה אינם כוללים אשראי מתוך פיקדונות למתן הלוואות, בעיקר מתוך כספי קופות הגמל ומוסדות כספיים שונים, אשר ניתן בדרך כלל לתקופות זמן ממושכות יותר מהאשראי

[1] שטרות אלה נמכרו קודם לכן למוסדות הבנקאיים מתוך תיק השטרות של בנק ישראל, במסגרת הבלתי מנוצלת של 22 האחוזים של האשראי המוכוון, המשוחרר מנזילות.
[2] בעיקר כתוצאה מהקטנת פיקדונות הממשלה בבנק ישראל.

הבנקאי הרגיל [1] ואשר אינו כרוך בהרחבת אמצעי התשלום. הגידול באשראי מפיקדונות למתן הלוואות הסתכם במשך 1964 ב־72.3 מיליון ל״י, לעומת גידול של 37.2 מיליון ל״י במשך 1963.

באשראי לציבור במטבע חוץ חל בשנת 1964 גידול דומה לאשתקד. אשראי זה ניתן על ידי המוסדות הבנקאיים מתוך פיקדונות תושבי חוץ או מתוך מקורות אחרים של מטבע חוץ שברשותם, בתוקף אישורים מיוחדים, מחוץ למסגרת הנזילות הרגילה. תוספת האשראי במטבע חוץ לתושבים מקומיים [2] הסתכמה בשנת 1964 ב־36 מיליון ל״י, לעומת 38.6 מיליון ל״י בשנת 1963. חלק הארי מאשראי זה ניתן למימון יבוא לשם יצוא ובמיוחד יבוא יהלומי גלם, שהמלאי שלהם גדל באופן ניכר בשנת 1964.

מכאן, שתוספת האשראי הבנקאי הרגיל לציבור במטבע ישראלי הסתכמה בשנת 1964 ב־112.2 מיליון ל״י, לעומת תוספת של 116.7 מיליון ל״י בשנת 1963. מתוך תוספת זו ניתנו ב־1964 כ־60 אחוזים (68 מיליון ל״י), במסגרת הקרנות למימון הייצוא [3].

חלקו של האשראי המוכוון על ידי בנק ישראל היה גבוה במיוחד בשנת 1964. ניכיון המישנה של שטרות עלה ב־30.5 מיליון ל״י ; האשראי המוכוון המשוחרר מנזילות עלה ב־33 מיליון ל״י ; ואילו האשראי הבלתי מוכוון במטבע ישראלי עלה ב־49 מיליון ל״י.

תוספת ניכיון המישנה של שטרות על ידי בנק ישראל משקפת, למעשה, במלואה את השתתפותו של הבנק בקרנות המשותפות למימון הייצוא, שכן לא חל שינוי בשנת 1964 ביתרת ניכיון המישנה למטרות אחרות [4]. בשנת 1963 חלה עלייה של 12 מיליון ל״י בלבד ביתרת ניכיון המישנה, למרות הגידול הרב יותר בהיקף הקרנות למימון הייצוא והשתתפותו של בנק ישראל בהן, שכן חל צימצום בניכיון המישנה למטרות אחרות. בסוף 1964 נועדו כשני שלישים מהיתרה הכוללת של ניכיון המישנה למימון יצוא, ויבוא לשם יצוא.

האשראי מהמוסדות הבנקאיים במסגרת השיחרורים מנזילות הורחב ב־33 מיליון ל״י, לעומת 8.5 מיליון ל״י בלבד אשתקד. כמחצית מתוספת האשראי המשוחרר מנזילות ניתנה ב־1964 במסגרת הקרן למימון הייצוא. כתוצאה מהגידול הרב יחסית בשיחרורים מנזילות מחד, והעלייה האיטית ביתרת הפיקדונות החייבים בנזילות. מאידך, קטנה ב־1964 באופן ניכר היתרה הבלתי מנוצלת של מיכסת 22 האחוזים, המשוחררים מנזילות.

המוסדות הבנקאיים היו רשאים לרכוש שטרות מבנק ישראל במסגרת היתרה הבלתי מנוצלת, שתשואתם עלתה על הריבית שמשלם בנק ישראל עבור פיקדונות המוסדות הבנקאיים אצלו.

האשראי הרגיל לציבור במטבע ישראלי, שלא בהכוונת בנק ישראל, הורחב ב־49 מיליון ל״י, ומתוך זה כ־19 מיליון ל״י במסגרת השתתפות המוסדות הבנקאיים בקרן הייצוא (30 אחוזים מהיקף הקרן). הרחבת אשראי זו נתרחשה למרות אי הגידול בסכום הנכסים הנזילים ונתאפשרה בחלקה על ידי ניצול עודפי נכסים נזילים שעמדו לרשות מספר מוסדות בנקאיים ואשר גדלו כתוצאה מהגדלת ההון העצמי. ההון העצמי הגלוי של כמה מוסדות בנקאיים גדל במרוצת 1964 ב־59 מיליון ל״י ואיפשר להם להגדיל באופן ניכר את ההשקעות בחברות בת ובנכסים דלא ניידי, וכן להרחיב במידת מה את האשראי לציבור [5]. כמו כן, נובע חלק מהגידול באשראי מהעלייה בגירעון

---

[1] אשראי זה ניתן ברובו בתנאי הצמדה למדד המחירים לצרכן.

[2] אשראי לתושבי חוץ כלול בפרק זה במסגרת הנכסים במטבע חוץ שברשות מערכת הבנקאות.

[3] מתוך זה כ־64 מיליון ל״י במסגרת הקרן למימון הייצוא התעשייתי ו־4 מיליון ל״י במסגרת הקרן למימון יצוא חקלאי.

[4] למעשה הגיע חלקו של ניכיון המישנה של שטרות ביתרת הקרן למימון הייצוא התעשייתי בסוף 1964 ל־32 אחוזים, במקום 20 אחוזים שנקבעו כמיכסת השתתפותו של בנק ישראל. היתרה באה למלא את הגירעון בהשתתפות הממשלה בקרן.

[5] ההון הנפרע גדל ב־35 מיליון ל״י והקרנות השמורות ב־24 מיליון ל״י (אין נתונים על הגידול בקרנות ההון הפנימיות הבלתי גלויות). ההשקעות בחברות בת גדלו ב־20 מיליון ל״י ובנכסים דלא ניידי ב־22 מיליון ל״י.

האשראי לציבור ממערכת הבנקאות, לפי המקור וענף הייעוד, 31 בדצמבר 1964*

ייעוד האשראי	בהכוונת בנק ישראל**	שלא בהכוונת בנק ישראל	סך הכל (1)+(2)	אשראי כנגד פיקדונות הממשלה	סך הכל (3)+(4)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
			מיליוני ל"י		
החקלאות	101.3	93.9	195.2	1.5	196.7
התעשייה	216.0	390.1	606.1	30.1	636.2
הבנייה	6.9	72.5	79.4	4.9	84.3
המסחר	20.6	97.8	118.4	3.2	121.6
השירותים הציבוריים	8.8	10.3	19.1	0.1	19.2
הרשויות המקומיות	3.2	61.1	64.3	0.1	64.4
מוסדות אשראי וכספים	0.5	45.3	45.8	—	45.8
המוסדות הלאומיים	27.7	5.9	33.6	—	33.6
השירותים	16.2	65.6	81.8	1.6	83.4
אנשים פרטיים	—	137.1	137.1	1.9	139.0
שונות***	4.0	51.0	55.0	3.0	58.0
סך הכל	405.2	1,030.6	1,435.8	46.4	1,482.2
			אחוזים		
החקלאות	25.0	9.1	13.6	3.2	13.3
התעשייה	53.3	37.9	42.2	64.9	42.9
הבנייה	1.7	7.0	5.5	10.6	5.7
המסחר	5.1	9.5	8.2	6.9	8.2
השירותים הציבוריים	2.2	1.0	1.3	0.2	1.3
הרשויות המקומיות	0.8	5.9	4.5	0.2	4.3
מוסדות אשראי וכספים	0.1	4.4	3.2	—	3.1
המוסדות הלאומיים	6.8	0.6	2.3	—	2.3
השירותים	4.0	6.4	5.7	3.4	5.6
אנשים פרטיים	—	13.3	9.6	4.1	9.4
שונות***	1.0	4.9	3.9	6.5	3.9
סך הכל	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* לרבות אשראי מתוך פיקדונות הציבור למתן הלוואות, שאינו ניתן להפרדה לפי ענפים.
** לרבות ניכיון מישנה מבנק ישראל ואשראי מוכוון הניתן על ידי המוסדות הבנקאיים.
*** לרבות אשראי לבעלי מלאכה.

בנזילות ב־15 מיליון ל״י. כתוצאה מהתפתחויות אלה ואי הגידול בסכום הנכסים הנזילים שברשות המוסדות הבנקאיים, חלה ירידה קלה בשיעור הנזילות בפועל במשך 1964 (ראה סעיף 5 להלן).

מלבד הרחבת האשראי הבנקאי לציבור, נמשך ב־1964 הגידול בהיקף האשראי בתיווכם של המוסדות הבנקאיים. יתרת ״תיווך השטרות״ גדלה מ־434 מיליון ל״י בסוף 1963 ל־613 מיליון ל״י בסוף 1965 — גידול בסך 179 מיליון ל״י, לעומת גידול בסך 171 מיליון ל״י ב־1963. אולם, קצב הגידול באשראי זה לא היה אחיד במשך השנה. במחצית הראשונה של השנה הסתכם הגידול החודשי הממוצע ב־20 מיליון ל״י בערך, ואילו בששת החודשים האחרונים, עת גברה השפעת הצימצום בנזילות המשק וחלה עלייה בשער הריבית בשוק זה, עלתה יתרת תיווך השטרות בממוצע חודשי בסך כ־9 מיליון ל״י בלבד. לקראת סוף השנה מכרו גם מספר מוסדות בנקאיים שטרות מתוך התיק שלהם למלווים בשוק הזה, במטרה להקטין את הגירעונות בנזילות, שהיו גבוהים במיוחד בחודשים אלה. פעולה זו גרשמה כירידה באשראי הבנקאי הרגיל וכעלייה באשראי במסגרת תיווך השטרות.

עליית משקלם של שלושת הבנקים הגדולים בשוק תיווך השטרות (בנקים הנוהגים לתת את ערבותם על כל העסקות הללו) והנטייה הגוברת לראות את המוסדות הבנקאיים כערבים לכספי המלווים, שניתנו בתיווכם, גם כאשר לא ניתנה ערבות פורמאלית, הביאו לעליית משקלו של האשראי בערבות המוסדות בנקאיים מ־61.3 אחוזים מסך תיווך השטרות בסוף 1963 ל־75.8 אחוזים בסוף 1964. למעשה חלה ירידה מוחלטת ביתרת האשראי ללא ערבות, וכל תוספת האשראי ניתנה, למעשה, בערבות המוסדות הבנקאיים. החל במארס 1965 נכנסו לתוקפן הוראות בנק ישראל המגבילות את היקף הערבויות הפינאנסיות, שהמוסדות הבנקאיים רשאים לתת, ל־3 פעמים ההון העצמי שלהן, או ל־150 אחוזים מנכסיהם הנזילים, לפי הנמוך שבשניהם.

במשך שנת 1964 חל גידול רב יחסית באשראי מתוך פיקדונות הציבור והממשלה למתן הלוואות, אשר ניתן באמצעות המוסדות הבנקאיים. אשראי זה שונה מהאשראי הבנקאי הרגיל בכך שהוא ניתן בדרך כלל לתקופות זמן ארוכות ובהצמדה ואינו כרוך בהרחבת אמצעי התשלום. האשראי מתוך פיקדונות הציבור, הכולל בעיקר פיקדונות קופות גמל ומוסדות כספיים שונים [1], גדל, כאמור, ב־72 מיליון ל״י. כמו כן, חל גידול באשראי מתוך פיקדונות הממשלה בסך כ־21 מיליון ל״י. זהו אשראי לזמן ארוך, הניתן במסגרת תקציבי הפיתוח של הממשלה. חלק מתוספת זו איננו בבחינת אשראי חדש, אלא העברת חובות קיימים למוסדות הבנקאיים. באשראי כנגד פיקדונות הממשלה לא חל כמעט כל שינוי במרוצת 1964. המדובר הוא, בעיקר, בחובות של חייבי מיסים שונים לממשלה, אשר הועברו לפי הסכם כחובות למוסדות בנקאיים, כנגד יצירת פיקדון מיוחד של הממשלה. הממשלה רשאית למשוך מהפיקדון במועדים מוסכמים, המתאימים בדרך כלל למועד פירעון החובות של חייבי המיסים.

(2) י י ע ו ד ה א ש ר א י — התחלקות האשראי לפי ענפי הייעוד כוללת גם את האשראי מתוך פיקדונות הציבור למתן הלוואות [2], שיתרתו הסתכמה בסוף 1964 ב־345 מיליון ל״י ואשר גדל, כאמור, במשך השנה ב־72 מיליון ל״י. מתוך תוספת האשראי הכוללת בסך 219 מיליון ל״י, נועדו לענף התעשייה כ־119 מיליון ל״י, המהוות כ־54 אחוזים מהתוספת. חלקה של התעשייה בסך האשראי המשיך לעלות ובסוף שנת 1964 הגיע ל־43 אחוזים מהסך הכללי, לעומת 41 אחוזים בסוף שנת 1963. משקלה של החקלאות בסך האשראי נשאר ללא שינוי, לאחר ירידה רצופה שנמשכה מספר שנים. ענף החקלאות קיבל תוספת אשראי בסך כ־27 מיליון ל״י, גידול השווה לשיעור הגידול באשראי הכולל.

בולט במיוחד משקלו הרב של האשראי לתעשייה בתוספת האשראי הבנקאי המוכוון על

---

[1] כולל אשראי מפיקדונות של מוסדות כספיים למתן הלוואות קונסורציאליות באמצעות מוסדות בנקאיים.

[2] לפי הדיווח הקיים אין אפשרות להפריד בין האשראי מפיקדונות למתן הלוואות, בהתאם להתחלקותו לענפי המשק השונים, לבין האשראי הכולל.

לוח ט"ו-12

האשראי הבנקאי לציבור, לפי ענף הייעוד, 1958 עד 1964*

(סוף התקופה)

ייעוד האשראי	1958	1959	1960	1961	1962**	1963	1964
				מיליוני ל"י			
החקלאות	114.4	129.7	143.4	157.4	176.6	170.2	196.7
התעשייה	130.5	163.6	214.4	264.4	392.5	517.5	636.2
הבנייה	28.2	36.9	42.6	52.1	62.5	75.0	84.3
המסחר	54.0	68.1	77.1	82.2	114.1	117.8	121.6
השירותים הציבוריים	21.4	24.4	33.9	31.8	38.5	30.1	19.2
הרשויות המקומיות	7.0	7.7	10.3	32.7	58.5	59.4	64.4
מוסדות אשראי וכספים	7.5	13.9	14.3	21.9	27.5	28.7	45.8
המוסדות הלאומיים	14.8	17.6	29.0	34.7	38.4	26.2	33.6
השירותים	25.9	29.4	36.2	44.7	47.2	57.6	83.4
שונות ***	66.7	78.6	97.0	119.5	152.1	180.3	197.0
סך הכל	470.4	569.9	698.4	841.4	1,107.9	1,262.8	1,482.2
				אחוזים			
החקלאות	24.3	22.7	20.5	18.7	15.9	13.5	13.3
התעשייה	27.8	28.7	30.7	31.4	35.4	41.0	42.9
הבנייה	6.0	6.5	6.1	6.2	5.6	5.9	5.7
המסחר	11.5	11.9	11.4	9.8	10.3	9.3	8.2
השירותים הציבוריים	4.5	4.4	4.7	3.8	3.5	2.4	1.3
הרשויות המקומיות	1.5	1.3	1.5	3.9	5.3	4.7	4.3
מוסדות אשראי וכספים	1.6	2.4	2.0	2.6	2.5	2.3	3.1
המוסדות הלאומיים	3.1	3.1	4.2	4.1	3.5	2.1	2.3
השירותים	5.5	5.2	5.2	5.3	4.3	4.6	5.6
שונות ***	14.2	13.8	13.8	14.2	13.7	14.2	13.3
סך הכל	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* לרבות אשראי לחייבי מס כנגד פיקדונות הממשלה, ואשראי מתוך פיקדונות הציבור למתן הלוואות.

** לרבות הפרשי הפיחות בסך 61.2 מיליון ל"י והפרשי הצמדה בסך 34.3 מיליון ל"י. עיקר הפרשי הפיחות הם באשראי לתעשייה, לשירותים הציבוריים ולמוסדות הלאומיים. עיקר הפרשי ההצמדה הם באשראי לתעשייה ולרשויות מקומיות.

*** לרבות אשראי לפרטים.

ידי בנק ישראל[1]. התעשייה קיבלה כ-90 אחוזים מתוספת האשראי המוכוון והחקלאות — כ-20 אחוזים. בכל הענפים האחרים ביחד חלה ירידה קלה. בולטת במיוחד הירידה באשראי המוכוון לשירותים הציבוריים ולעומתה חלה עלייה באשראי לענף השירותים.

הגידול הרב יחסית באשראי לענף התעשייה נעוץ, במידה רבה, בהמשך גידולה המהיר של הקרן למימון הייצוא התעשייתי במשך 1964[2]. יתרת הקרן גדלה מ-145 מיליון ל"י בסוף

[1] באמצעות ניכיון משנה של שטרות, שיחרורים מנזילות והאשראי המוכוון במסגרת תוכניות החיסכון.

[2] הסבר על מיבנה הקרן ניתן בדו"ח בנק ישראל, 1963, עמ' 280.

1963 ל־209 מיליון ל״י בסוף 1964 — גידול בסך 64 מיליון ל״י. כן נועדו למימון הייצוא התעשייתי למעלה מ־10 מיליון ל״י של אשראי בנקאי במטבע חוץ[1]. ענף היהלומים קיבל את חלק הארי מתוספת האשראי הבנקאי למימון הייצוא התעשייתי.

במקביל לקרן למימון הייצוא התעשייתי, הוקמה בפברואר 1964 קרן נפרדת למימון יצוא חקלאי. קרן זו אשר הוקמה על ידי בנק ישראל בשיתוף עם משרדי האוצר והחקלאות והמוסדות הבנקאיים, פועלת במתכונת דומה לזו של קרן היצוא התעשייתי. האשראי במסגרת קרן זו ניתן למימון משלוחי יצוא של מוצרים חקלאיים, פרט לפרי הדר. לגבי ענף הפרדסנות וכן לגבי מימון הייצור של חלק ממוצרי הייצוא החקלאיים, קיימים הסדרי מימון מיוחדים, במסגרת האשראי המוכוון, המשוחרר מנזילות ומסגרות אחרות. מפברואר 1964 ועד סוף שנה זו גדל האשראי במסגרת קרן הייצוא החקלאי ב־4 מיליון ל״י.

5. נזילות המוסדות הבנקאיים

במרוצת 1964 חלה ירידה בשיעור הנזילות בפועל של המוסדות הבנקאיים, לאחר עלייה רצופה שנמשכה כמה שנים. הירידה היתה מ־46.6 אחוזים בסוף דצמבר 1963 ל־45.4 אחוזים בסוף דצמבר 1964. אולם, בשיעור הנזילות החודשי הממוצע חלה עלייה מ־42.4 אחוזים ב־1963 ל־43.2 אחוזים ב־1964, אשר משקפת למעשה את העלייה הניכרת בשיעורי הנזילות במחצית השנייה של 1963.

לאחר העלייה התלולה בשנת 1963 בסכום הנכסים הנזילים ב־174 מיליון ל״י, ובסכום הפיקדונות החייבים בנזילות רגילה ב־233 מיליון ל״י, חל למעשה קיפאון בהיקף שני הסעיפים הללו ב־1963. בין סוף 1963 לבין סוף 1964 פחת סכום הנכסים הנזילים ב־2 מיליון ל״י. כן הקטינו המוסדות הבנקאיים ב־21 מיליון ל״י את סכום השטרות שרכשו מבנק ישראל מכספי היתרה הבלתי מנוצלת, במסגרת השחרורים מנזילות. סכום הפיקדונות שעליהם חלה חובת הנזילות הרגילה, עלה במשך השנה ב־25 מיליון ל״י בלבד.

הפסקת הגידול בסכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים ב־1964 נעוצה בירידה התלולה ברכישת מטבע חוץ על ידי בנק ישראל, בעליית פיקדונות הפז״ק בבנק ישראל, אשר אינם נחשבים לנכסים נזילים, ובגידול הרב יחסית בסכום המזומנים שבידי הציבור, שהיה בהם כדי לקזז את ההשפעה המרחיבה של הגדלת האשראי לממשלה ולציבור מבנק ישראל.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עלו אומנם ב־85 מיליון ל״י, אך מצד שני חלה עלייה רבה בפיקדונות מטבע החוץ של המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל, ובמיוחד בפז״ק, בסך של 139 מיליון ל״י. עלייה זו קיזזה, אם כי לא לחלוטין, את ההשפעה המרחיבה של רכישת מטבע החוץ והגדלת האשראי לממשלה ולציבור מבנק ישראל בסך כ־120 מיליון ל״י. כמו כן, חל גידול רב יחסית בסכום המזומנים שבידי הציבור — כ־65 מיליון ל״י — שפעל אף הוא לצימצום סכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים. בסיכומו של דבר, עלתה משיכת מזומנים זו בהיקפה על גורמי ההרחבה הנזכרים וכתוצאה מכך פחת סכום הנכסים הנזילים ב־2 מיליון ל״י (ראה לוח ט״ו־13).

השפעת הצבירה העונתית של מטבע חוץ בשליש הראשון של 1964 היתה מרחיבה, בדומה למתכונת העונתית בשנים האחרונות. על מנת למנוע התרחבות מוניטארית מהירה מדי בחודשים אלה, הועלו שיעורי הנזילות בראשית השנה. העלאה זו היתה בתוקף בארבעת החודשים הראשונים בלבד. המוסדות הבנקאיים נדרשו להחזיק בחודשים אלה נכסים נזילים נוספים בשיעור 20 אחוזים מהתוספת של הפיקדונות החייבים בנזילות, מלבד שיעורי הנזילות שהיו קיימים לפני

[1] מלבד סכומים אלה קיבלה התעשייה אשראי ספקים מחוץ לארץ והלוואות מקווי אשראי שנפתחו אצל בנקים בחוץ לארץ, למטרות מימון יצוא, ואשר אינם נכללים במסגרת האשראי הבנקאי.

לוח ט"ו-13

השינויים בנכסים הנזילים שבידי המוסדות הבנקאיים*, לפי המקור, 1958 עד 1964

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

התקופה	אשראי מבנק ישראל				בניכוי				נכסים נזילים רגילים במטבע ישראלי (5)–(9)
	לציבור נטו**	לממשלה	מטבע חוץ, נטו, בבנק ישראל	יתרות עובר ושב, נטו, בין המוסדות הבנקאיים במטבע ישראלי	סך הכל (1)+(2)+(3)+(4)	מזומנים בידי הציבור****	יתרות מטבע חוץ, נטו, של המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל	נכסים נזילים במטבע ישראלי כנגד פיקדונות החייבים בנזילות של 90 ושל 100 אחוזים*****	סך כל הניכויים (6)+(7)+(8)	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1958	27.2	289.1	162.0	8.6	486.9	251.5	38.3	19.2	309.0	177.8
1959	31.2	317.7	199.4	0.2	548.5	260.0	80.8	19.3	360.1	188.4
1960	48.3	316.8	342.1	0.5	707.7	299.6	136.4	24.7	460.7	247.0
1961	54.5	275.6	477.4	0.4	807.9	344.2	213.4	13.3	570.9	237.0
1962	66.9	–31.1	1,247.2	1.1	1,284.1	409.4	490.4	26.5	926.3	357.8
1963	79.3	43.5***	1,543.5	0.3	1,666.6	525.1	575.0	34.5	1,134.6	532.0
1964	113.7	129.6	1,628.8	1.6	1,873.7	590.4	713.8	39.6	1,343.8	529.9
1964 ינואר	68.7	–0.8	1,570.4	1.4	1,639.7	537.3	583.9	33.5	1,154.7	485.0
פברואר	74.3	23.4	1,587.0	2.8	1,687.5	555.0	588.3	41.0	1,184.3	503.2
מארס	66.4	–106.3	1,737.3	1.5	1,698.9	583.6	604.9	35.8	1,224.3	474.6
אפריל	82.7	–118.5	1,782.4	1.5	1,748.1	578.1	610.2	37.1	1,225.4	522.7
מאי	75.4	–144.8	1,797.3	2.2	1,760.1	580.7	620.5	39.6	1,240.8	519.3
יוני	88.3	–75.6	1,738.7	2.6	1,754.0	582.9	625.8	35.4	1,244.1	509.9
יולי	100.4	–66.6	1,720.1	0.5	1,754.4	593.2	630.8	33.8	1,257.8	496.6
אוגוסט	106.3	–5.4	1,664.6	0.5	1,766.0	598.3	639.0	32.3	1,269.6	496.4
ספטמבר	111.2	6.0	1,652.0	0.8	1,770.0	606.7	648.1	34.1	1,288.9	481.1
אוקטובר	108.6	19.6	1,647.3	1.9	1,777.4	601.6	670.4	35.1	1,307.1	470.3
נובמבר	103.2	90.2	1,616.9	1.5	1,811.8	606.7	691.2	33.3	1,331.2	480.6
דצמבר	113.7	129.6	1,628.8	1.6	1,873.7	590.4	713.8	39.6	1,343.8	529.9

* הנכסים הנזילים הם לאחר ניכוי הנכסים הנזילים, המוחזקים כנגד פיקדונות החייבים בנזילות של 90 ו־100 אחוזים.

** בניכוי פיקדונות המוסדות הכספיים, לרבות הבנקים להשקעות, בבנק ישראל.

*** לרבות האשראי שנתקבל מבנק ישראל לשם פירעון מוקדם של הזכות לחוץ לארץ, אשר למעשה לא היתה לו כל השפעה על הגדלת סכום הנכסים הנזילים של המוסדות הבנקאיים.

**** לרבות המזומנים בקופת בנק החקלאות לישראל.

***** להוציא פיקדונות עובר ושב, המוחזקים אצל מוסדות בנקאיים, שנרשמו, נטו, בטור (4).

לוח ט"ו-14

נזילות המוסדות הבנקאיים* במטבע ישראלי, 1958 עד 1964

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

התקופה	יתרות נזילות במטבע ישראלי בבנק ישראל	מזומנים בקופות הבנקים	יתרות עובר ושב, נטו, במטבע ישראלי בין המוסדות הבנקאיים	בניכוי נכסים נזילים במטבע ישראלי, המוחזקים כנגד פיקדונות החייבים בנזילות של 90 ו-100 אחוזים**	סך-כל הנכסים הנזילים הרגילים במטבע ישראלי (1)+(2) +(3)-(4)	פיקדונות החייבים בנזילות רגילה	שיעור הנזילות $\frac{(5)}{(6)} \times 100$
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1958	175.8	12.6	8.6	19.2	177.8	453.7	38.8
1959	194.5	13.0	0.2	19.3	188.4	515.7	36.5
1960	254.9	16.3	0.5	24.7	247.0	647.9	38.0
1961	230.5	19.4	0.4	13.3	237.0	693.4	34.2
1962	361.4	21.8	1.1	26.5	357.8	909.2	39.4
1963	540.8	25.3	0.3	34.5	531.9	1,142.1	46.6
1964	541.6	26.3	1.6	39.6	529.9	1,167.0	45.4
1964 ינואר	488.5	28.6	1.4	33.5	485.0	1,136.5	42.7
פברואר	511.2	30.2	2.8	41.0	503.2	1,155.2	43.6
מארס	476.2	32.5	1.5	35.8	474.4	1,145.9	41.4
אפריל	527.5	30.7	1.5	37.1	522.6	1,158.2	45.1
מאי	524.5	32.3	2.2	39.6	519.4	1,172.8	44.3
יוני	510.3	32.4	2.6	35.4	509.9	1,170.0	43.6
יולי	501.4	28.5	0.5	33.8	496.6	1,149.4	43.2
אוגוסט	494.2	34.0	0.5	32.3	496.4	1,156.9	42.9
ספטמבר	479.7	34.7	0.8	34.1	481.1	1,152.4	41.7
אוקטובר	473.0	30.5	1.9	35.1	470.3	1,124.3	41.8
נובמבר	480.2	32.2	1.5	33.3	480.6	1,134.2	42.4
דצמבר	541.6	26.3	1.6	39.6	529.9	1,167.0	45.4

* המספרים בלוח זה שונים במידת מה מאלה המתפרסמים על ידי המפקח על הבנקים, משתי סיבות: אין הם כוללים את בנק החקלאות והיתרות הנזילות כאן הן לפי מאזן בנק ישראל, ואילו נתוני המפקח מבוססים על מאזני המוסדות הבנקאיים. הנתונים על הנכסים הנזילים הרגילים, על הפיקדונות החייבים בנזילות רגילה ועל שיעור הנזילה בפועל הם לאחר ניכוי הפיקדונות, החייבים בנזילות בשיעורים של 90 ו-100 אחוזים, והנכסים הנזילים המוחזקים כנגד פיקדונות אלה.

** למעט פיקדונות עובר ושב, המוחזקים עבור המוסדות הבנקאיים: פיקדונות אלה רשומים, נטו, בשור (3).

כן בשיעור 69 אחוזים. ההשפעה המצמצמת של העלאה זו בשיעור הנזילות היתה מוגבלת, שכן הפיקדונות עלו ב-16 מיליון ל"י בלבד בחודשים אלה, בעיקר כתוצאה מהמשיכות המוגברות של מזומנים על ידי הציבור. בחודש מאי הוחזר שיעור הנזילות לקדמותו והנכסים הנזילים ששוחררו על ידי כך, לא שימשו להרחבת אשראי לציבור, אלא הועברו כאשראי לממשלה

במסגרת הסכם בין הממשלה והבנקים למתן אשראי בנקאי בסך 50 מיליון ל"י למימון התקציב הממשלתי.

הגירעון ה"מוכר" בנזילות נשאר כמעט ללא שינוי במשך 1964, שכן אצל אותם המוסדות שהוא עדיין קיים לא חל גידול בסכום הפיקדונות. גירעון זה יש להקטין בהתאם לאחוז מסוים מהגידול בפיקדונות החייבים בנזילות. סכום הגירעון ה"מוכר" עמד בסוף 1964 על 28 מיליון ל"י. הגירעון האסור בנזילות עלה באופן ניכר מ־18 מיליון ל"י בסוף 1963 ל־33 מיליון ל"י בסוף 1964. הגירעון השבועי הממוצע הסתכם במשך שנת 1964 ב־30 מיליון ל"י לערך והיה גבוה ב־75 אחוזים מהממוצע בשנת 1963. הקנס, המוטל על גירעונות אלה, הוגדל בפברואר 1965, על מנת למנוע את גידולם.

6. התפתחות המוסדות הבנקאיים

ההתרחבות בפעילות המוסדות הבנקאית הואטה בשנת 1964. המאזן המאוחד של המוסדות הבנקאיים גדל ב־1964 ב־17 אחוזים, לעומת גידול של 20 אחוזים בשנת 1963. ההאטה בשיעור הגידול בולטת יותר בסעיפי המאזן, שאינם כוללים את החשבונות המקבילים — גידול של 14 אחוזים, לעומת גידול של 21 אחוזים אשתקד. התפתחות זו נובעת מצימצום הנזילות והמדיניות המוניטארית המרסנת.

בצד הנכסים של המאזן נמשך הגידול באשראי הרגיל לציבור ובאשראי מתוך פיקדונות למתן הלוואות, בהיקף דומה לאשתקד. לעומת זאת, בולטת הירידה בשיעור הגידול בסעיף המזומנים והיתרות בבנק ישראל — גידול של 142 מיליון ל"י, לעומת 274 מיליון ל"י בשנת 1963. ירידה זו קשורה בהאטת הגידול בפיקדונות במטבע ישראלי, המחייבים החזקת נכסים נזילים. עיקר העלייה בסעיף זה מורכב מהגידול בפז"ק, המופקד במלואו על ידי המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל והמשתקף גם בעליית הפיקדונות הבלתי נזילים בצד ההתחייבויות של המאזן.

הירידה בהלוואות לממשלה היא תוצאה של רכישה חוזרת של שטרי התחייבות ממשלתיים על ידי בנק ישראל ולכן אינה משקפת ירידה ממשית באשראי לממשלה.

בצד ההתחייבויות בולט הגידול המועט בפיקדונות עובר ושב — גידול בסך 33 מיליון ל"י בלבד, לעומת 237 מיליון ל"י אשתקד. בסעיף ההון העצמי נמשך גידול מהיר, אם כי בהיקף מצומצם יותר מאשתקד, שנה שבה גדל ההון העצמי בשיעור גבוה במיוחד. ההון הנפרע וקרנות ההון הגלויות גדלו במשך 1964 ב־65 מיליון ל"י, שהן 35 אחוזים. משקלו של סעיף זה בסך המאזן, לרבות החשבונות המקבילים, המשיך לעלות והגיע ל־4.8 אחוזים בסוף 1964, לעומת 4.2 אחוזים בסוף 1963 [1].

העלייה בחשבונות המקבילים בשיעור 27 אחוזים נעוצה בעיקר בעליית הערבויות הפיננסיות של המוסדות הבנקאיים, במסגרת עיסקות תיווך השטרות.

כבשנים 1962–1963, כן גם ב־1964 חלה הרחבה קלה בלבד ברשת הסניפים של המוסדות הבנקאיים. האטה זו בפתיחת סניפים חדשים בשלוש השנים האחרונות היא תוצאה מהחוק המחייב קבלת היתר מיוחד לפתיחת סניף בנק, שנכנס לתוקפו במאי 1961. בשנת 1964 נוספו לכלל המוסדות הבנקאיים 26 סניפים, לעומת תוספת של 28 סניפים ב־1963. כמחצית הסניפים החדשים נפתחו באיזורי פיתוח ובכפרים ערביים. לשלושת הבנקים הגדולים נוספו 9 סניפים. לבנקים האחרים נוספו 14 סניפים ולאגודות השיתופיות לאשראי נוספו 3 סניפים. מספר האגודות השיתופיות ירד מ־25 בסוף 1963 ל־23 בסוף 1964; אגודה אחת התמזגה עם בנק והשנייה — עם אגודה אחרת.

---

[1] משקל ההון העצמי במאזן, להוציא את החשבונות המקבילים, עלה מ־5.7 אחוזים בסוף 1963 ל־6.7 אחוזים בסוף 1964 (ראה לוח ט"ר־15). סעיף ההון העצמי כולל כאן גם סכום קטן של איגרות חוב שהונפקו על ידי אחד המוסדות הבנקאיים.

לוח ט"ו־15

הנכסים וההתחייבויות של המוסדות הבנקאיים, 1963 ו־1964

	מיליוני ל"י		אחוזים		העלייה או הירידה (−) מ־1963 ל־1964	
	1963	1964	1963	1964	מיליוני ל"י	אחוזים
נכסים						
מזומנים ויתרות בבנק ישראל	1,206.3	1,348.4	36.3	35.7	142.1	11.8
הלוואות לציבור *	862.8	986.8	26.0	26.1	124.0	14.4
הלוואות לממשלה	45.2	30.9	1.4	0.8	−14.3	−31.6
הלוואות לציבור מתוך:						
פיקדונות הממשלה	359.6	381.7	10.8	10.1	22.1	6.1
פיקדונות למתן הלוואות	272.7	345.0	8.2	9.1	72.3	26.5
נכסים במטבע חוץ	344.3	389.1	10.4	10.3	44.8	13.0
ניירות ערך	180.1	223.3	5.4	5.9	43.2	24.0
נכסי דלא ניידי	47.3	69.0	1.4	1.8	21.7	45.9
יתרות נטו במוסדות בנקאיים	1.8	2.8	0.1	0.1	1.0	55.6
סך הכל	3,320.1	3,777.0	100.0	100.0	456.9	13.8
התחייבויות						
פיקדונות עובר ושב	1,082.8	1,116.0	32.6	29.5	33.2	3.1
פיקדונות בלתי נזילים *	852.7	1,014.0	25.7	26.9	161.3	18.9
התחייבויות לחוץ לארץ **	456.9	552.6	13.8	14.6	95.7	20.9
פיקדונות הממשלה	379.3	396.6	11.4	10.5	17.3	4.6
פיקדונות למתן הלוואות	282.7	352.3	8.5	9.3	69.6	24.6
הון עצמי ואיגרות חוב	187.5	252.9	5.6	6.7	65.4	34.9
חשבונות אחרים, נטו	78.2	92.6	2.4	2.5	14.4	18.4
סך הכל	3,320.1	3,777.0	100.0	100.0	456.9	13.8
סעיפים מקבילים						
יתרות של בנקים ועבור בנקים	59.7	73.1			13.4	22.4
התחייבויות של לקוחות וערבויות לחשבון לקוחות	900.5	1,159.0			258.5	28.7
חשבונות אחרים	207.3	247.9			40.6	19.6
סך הכל	1,167.5	1,480.0			312.5	26.8
סך הכל כללי	4,487.6	5,257.0			769.4	17.1

* הסכום לשנת 1963 נדול ב־5.9 מיליון ל"י והסכום לשנת 1964 נדול ב־11.6 מיליון ל"י מהסכומים המתאימים המופיעים בלוחות ט"ו־6 ו־ט"ו־9. כיוון שהם כוללים הלוואות מבנק ישראל לבנקים בסכומים האלה. להבדל בסעיף פיקדונות בלתי נזילים נוסף סכום של הלוואות ממוסדות שונים: 7.7 מיליון ל"י ב־1963 ו־7.4 מיליון ל"י ב־1964.

** לרבות פיקדונות תושבי חוץ.

לוח ט"ו-16

המוסדות הבנקאיים וסניפיהם, 1955 עד 1964

(סוף התקופה)

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
3 הבנקים הגדולים										
משרדים ראשיים	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
סניפים	104	114	193	219	244	289	335	351	363	372
סך הכל	107	117	196	222	247	292	338	354	366	375
בנקים אחרים										
משרדים ראשיים	21	22	22	22	22	23	23	23	23	23
סניפים	52	61	67	72	83	111	151	168	180	194
סך הכל	73	83	89	94	105	134	174	191	203	217
אגודות שיתופיות לאשראי										
משרדים ראשיים	94	93	59	52	42	29	27	26	25	23
סניפים	74	79	49	48	54	60	72	72	76	79
סך הכל	168	172	108	100	96	89	99	98	101	102
כל המוסדות הבנקאיים										
משרדים ראשיים	118	118	84	77	67	55	53	52	51	49
סניפים	230	254	309	339	381	460	558	591	619	645
סך הכל	348	372	393	416	448	515	611	643	670	694

בשנת 1964 נפסקה מגמת הירידה במשקל שלושת הבנקים הגדולים בפעילות הבנקאית, שנמשכה מספר שנים; חלקם בהלוואות לציבור עלה מ-67 ל-68 אחוזים, בפיקדונות עובר ושב — מ-63 ל-64 אחוזים ובסעיף הפיקדונות הפחות נזילים עלה חלקם מ-72 ל-76 אחוזים. לעומת זאת, חלה ירידה קלה במשקלם של הבנקים האחרים. חלקן של האגודות השיתופיות לאשראי נשאר ב-1964 ללא שינוי, לאחר ירידה שנמשכה ברציפות זה כמה שנים.

לוח ט"ו-17

האשראי והפיקדונות של המוסדות הבנקאיים לסוגיהם, המזומנים והיתרות שלהם בבנק ישראל ויתרת תיווך השטרות, 1958 עד 1964

(אחוזים)

(סוף התקופה)

	3 הבנקים הגדולים	הבנקים האחרים	האגודות השיתופיות לאשראי	סך הכל
מזומנים ויתרות בבנק ישראל				
1958	66	25	9	100
1959	66	26	8	100
1960	67	25	8	100
1961	66	27	7	100
1962	66	28	6	100
1963	65	29	6	100
1964	67	27	6	100
הלוואות לציבור מהמוסדות הבנקאיים *				
1958	63	21	16	100
1959	66	20	14	100
1960	67	21	12	100
1961	67	22	11	100
1962	69	23	8	100
1963	67	26	7	100
1964	68	26	6	100
פיקדונות עובר ושב במטבע ישראלי				
1958	62	24	14	100
1959	64	23	13	100
1960	66	23	11	100
1961	64	25	11	100
1962	65	25	10	100
1963	63	27	10	100
1964	64	26	10	100
פיקדונות אחרים **				
1958	68	21	11	100
1959	69	22	9	100
1960	70	21	9	100
1961	71	22	7	100
1962	71	24	5	100
1963	72	24	4	100
1964	76	20	4	100
תיווך שטרות				
1962	36	54	10	100
1963	37	50	13	100
1964	43	46	11	100

* לרבות אשראי לתושבי חוץ.

** לרבות פיקדונות של תושבי חוץ (פת"ח).

לוח ט"ו-18

ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, 1963 ו-1964

	מיליוני ל"י		אחוזים		הגידול באחוזים	
	1963*	1964	1963	1964	מ-1962 ל-1963	מ-1963 ל-1964
הכנסות תיפעוליות						
(1) ריבית על הלוואות ושטרות שנוכו	117.9	137.0	45.3	45.1	15.5	16.2
(2) עמלות בעד שירותים בנקאיים	58.2	69.1	22.4	22.8	39.6	18.7
(3) ריבית שנתקבלה מפיקדונות בבנק ישראל ובבנקים	54.1	63.0	20.8	20.8	33.6	16.5
(4) הכנסות אחרות **	29.9	34.4	11.5	11.3	24.6	15.1
סך כל ההכנסות התיפעוליות	260.1	303.5	100.0	100.0	24.9	16.7
הוצאות תיפעוליות						
(1) שכר, משכורת ותשלומים נלווים	87.9	107.6	38.3	39.0	25.2	22.4
(2) ריבית ששולמה על פיקדונות ***	100.8	118.8	43.9	43.1	15.0	17.9
(3) הוצאות אחרות	40.7	49.3	17.8	17.9	23.0	21.1
סך כל ההוצאות התיפעוליות	229.4	275.7	100.0	100.0	20.1	20.2
רווחים (לפני הפרשה למס הכנסה)						
(1) הרווח התיפעולי	30.7	27.8	66.0	65.3	79.5	-9.4
(2) רווחי הון נטו	15.8	14.8	34.0	34.7	113.5	-6.3
סך כל הרווחים	46.5	42.6	100.0	100.0	89.0	-8.4

	1961	1962	1963	1964
הרווח התיפעולי, באחוזים מההכנסה התיפעולית	7.5	8.2	11.8	9.2
הרווח התיפעולי, באחוזים מההון העצמי ****	18.3	20.7	21.3	13.0
סך כל הרווחים, באחוזים מההון העצמי ****	23.0	29.8	32.4	19.6

* המספרים מוינו מחדש.
** כולל הכנסות מניירות ערך, עיסקי מטבע חוץ, נאמנות וביטוח.
*** כולל ריבית על הלוואות וניכיון מישנה, וכן קנסות על נירעונות בנזילות.
**** החישוב אינו מתייחס לבנקים הזרים, שאין להם הון עצמי מקומי.

7. ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים

האטת קצב ההתרחבות המוניטארית הביאה ב־1964 להאטה ניכרת בשיעור עליית הכנסותיהם של המוסדות הבנקאיים, לעומת שתי השנים הקודמות. קצב גידול ההוצאות לא הואט ולפיכך פחתו במידת־מה הרווחיות, לעומת זאת, ירדה במידה ניכרת, משום שההון העצמי הוגדל ב־50 אחוזים בקירוב בממוצע שנתי.

ב־1964 לא חלו שינויים בולטים בהרכב ההכנסות התיפעוליות וכל סעיפי ההכנסה גדלו בקצב דומה פחות או יותר, בניגוד ל־1963, שבה עלו מרבית סעיפי ההכנסה בשיעור גדול בהרבה מן הריבית, שנתקבלה מהלוואות ושטרות שנוכו. ההכנסות מעמלות בעד שירותים בנקאיים, הקשורות בעיסקות תיווך שטרות ובפעולת המוסדות הבנקאיים כסוכני הבורסה, גדלו גם ב־1964 בקצב מהיר במקצת מסעיפי ההכנסה האחרים, אך בשנה זו לא חלו שינויים מובהקים במבנה העיסקות של המוסדות הבנקאיים, כפי שהיה ב־1963.

העלייה בתקבולי ריבית מפיקדונות בבנק ישראל ובמוסדות אחרים נובעת מהגידול הניכר בפיקדונות פז"ק במרוצת השנה, המשתקף גם בגידול בהוצאות הריבית על פיקדונות. פיקדונות המוסדות הבנקאיים במטבע ישראלי גדלו אך מעט בשנת 1964.

בהוצאות התיפעוליות של המוסדות הבנקאיים חלו ב־1964 מגמות התפתחות וקצב גידול בדומה לאלה של 1963. בשיעור רב במיוחד עלו ההוצאות על שכר ותשלומים נילווים. מאחר שהמספר הממוצע של עובדי המוסדות הבנקאיים גדל ב־1964 ב־9 אחוזים בקירוב, הרי שההוצאה הממוצעת לעובד ב־1964 היתה גבוהה ב־13 אחוזים בערך, לעומת 1963.

שיעור הגידול המהיר יותר בריבית ששולמה נובע, כאמור, מהגידול הניכר בפיקדונות הפז"ק והתמ"מ וייתכן אף מהגברת ההתחרות על פיקדונות הציבור. גם העלייה בתשלומי קנסות על גירעונות בנזילות מוצאת ביטוי בסעיף הוצאה זה.

ההכנסות התיפעוליות גדלו ב־1964 ב־43 מיליון ל"י בערך, ואילו ההוצאות התיפעוליות היו גבוהות ב־46 מיליון ל"י, לעומת אשתקד. הרווח התיפעולי ירד, איפוא, ב־3 מיליון ל"י, שהם למעלה מ־9 אחוזים. גם רווחי ההון פחתו במידת־מה ב־1964, תופעה שניתן היה לצפות לה נוכח המצב בשוק ניירות הערך. הירידה בסך כל הרווחים הסתכמה ב־4 מיליון ל"י לערך, והם הגיעו לסך 42.6 מיליון ל"י.

בשנת 1964 המשיכו המוסדות הבנקאיים להגדיל את ההון העצמי, אשר בממוצע הסתכם ביותר מ־222 מיליון ל"י, לעומת כ־142 מיליון ל"י ב־1963. הירידה המתונה ברווחים הביאה משום כך להפחתה ניכרת ברווחיות, לעומת שתי השנים הקודמות, שהיו טובות במיוחד.